

Pasi Harmoinen

OMAOHJAAJATYÖN KEHITTÄMISTAR- PEET LASTENKOTIYMPÄRISTÖSSÄ

Opinnäytetyö

Humanistisen alan ylempi ammattikorkeakoulututkinto

Nuorisokasvatuksen johtamisen ja kehittämisen koulutus
(ylempi amk)

2023

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tutkintonimike	Yhteisöpedagogi, ylempi AMK
Tekijä	Pasi Harmoinen
Työn nimi	Omaohjaajatyön kehittämistarpeet lastenkotiympäristössä
Toimeksiantaja	Anonymisoitu
Vuosi	2023
Sivut	39 sivua, liitteitä 19 sivua
Työn ohjaaja	Laura Hokkanen

TIIVISTELMÄ

Opinnäytteessä selvitettiin eräässä lastenkodissa tehtävään omaohjaajatyöhön liittyviä kehityskohteita omaohjaajatyön laadun ja yhdenvertaisuuden parantamiseksi. Lastensuojelulaitoksessa työskentelevä omaohjaaja vastaa omaohjattavan nuoren elämän kokonaisuuden sujumisesta. Omaohjaaja auttaa arkisten asioiden kanssa puurtamisessa, pitää yhteyttä perheeseen ja auttaa muistamaan esimerkiksi psykiatriselle poliklinikalle varatut ajat. Omaohjaajan on oltava kokonaisvaltaisesti tietoinen nuoren asioista, menneisyydestä, fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen liittyvistä asioista ja tulevaisuuden suunnitelmista. Omaohjaajalla on nuorelle suuri psykologinen merkitys nuoren tietäessä, että joku vastaa hänen asioistaan ja pitää häntä mielessään koko ajan. Omaohjaajasuhteen on tavoitteena olla nuorelle korjaava kiintymyssuhde, jonka kautta nuori saavuttaa ymmärryksen olevansa ihmisenä tärkeä ja saa uskoa pärjäävänsä elämässä aikuisena. Ideaalitulanteessa omaohjaajasuhde toimii luontevasti ja on aito, kasvattava ihmissuhde sekä omaohjaajalle että ohjattavalle. On hyvin tärkeää, että omaohjaajatyöskentely on jokaiselle nuorelle mahdollisimman yhdenvertaista.

Aineisto kerättiin hyödyntäen Webropol-kyselyjä. Omaohjaajatyötä tekeville aikuisille sekä omaohjattaville nuorille teetettiin erilliset kyselyt. Kyselyihin vastattiin anonymisti. Kyselyillä kerätyn aineiston avulla pyritään vastaamaan tutkimuskysymyksiin: millainen on hyvä omaohjaaja nuorten näkemyksen mukaan ja millaista on laadukas omaohjaajatyö työntekijöiden näkemyksen mukaan? Tulevaisuudessa toteutetaan kehittämistyötä, jolla pyritään luomaan kaikilla yhtäläiset mahdollisuudet olla hyvä ja laadukasta työtä tekevä omaohjaaja lastenkodissa.

Esiselvitystyön tuloksena havaittiin lastenkodin resurssien olevan rajalliset. Erityisesti omaohjaajatyöhön käytettävän ajan määrä koettiin liian vähäisenä sekä nuorten että omaohjaajien näkökulmista. Johtopäätöksenä lastenkodin työvuorojärjestelyihin sekä omaohjaajien työvuoron sisäiseen ajankäyttöön tulee tehdä tarkennuksia. Ensimmäisenä jatkotoimena pyritään toteuttamaan omaohjaajille tarkka työtehtäväseuranta, joka konkretisoi, mihin omaohjaajien työaika todella kuluu. Selvityksen jälkeen pyritään luomaan systeemi, jolla varmistetaan jokaiselle omaohjaajalle ja nuorelle riittävästi omaohjaaja-aikaa viikoittain.

Asiasanat: omaohjaajatyö, kiintymyssuhde, lastensuojelu

Degree	Master of humanities
Author	Pasi Harmoinen
Thesis title	Development targets for personal counselling work at children welfare institution
Commissioned by	Anonymised
Time	2023
Pages	39 pages, 19 pages of appendices
Supervisor	Laura Hokkanen

ABSTRACT

The objective of the thesis was to find development targets for personal counselling work at a children's welfare institution. It is important to find the development targets so that the personal counselling work can be more equal for the youngsters who live in the children's welfare institution and the quality of the personal counselling work can be improved in the future. Youngsters often live many years in this children's welfare center. The personal counsellor is meant to become a repairing, healthy attachment relationship for the youngster who is under their special responsibility.

The material was collected by using Webropol-inquiries. One inquiry was for the employees who do personal counselling work in this children's welfare institution. Another inquiry was for the youngsters who live in this children's welfare institution and who are the targets of the personal counselling work. The material was not so profound as I hoped because some of the answers were superficial and not as concrete as asked.

The main result of this thesis was that the resources of this children's welfare center are limited, there is not enough time for the important personal counselling work. The result was clear in both inquiries, the employees and the youngsters produced the same end result.

At this children's welfare institution monitoring the work tasks should be implemented. The employees who do important personal counselling work should have more time at their disposal. This thesis can be important for the commissioner, if the action proposals are adopted in the future.

Keywords: personal counselling, attachment relationship, child welfare

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	TUTKIMUKSEN TAUSTAA	7
2.1	Lastensuojelun tila Suomessa	7
2.2	Lastensuojelulaki ja huostaanotto	9
2.3	Lastensuojelun henkilöstöön liittyvät haasteet	10
2.4	Lastensuojeluasiakkaiden perheiden tyypillisiä taustatekijöitä	13
2.5	Lastensuojeluasiakkaan tyypillisiä ongelmia	17
2.6	Kiintymyssuhde	19
3	LAADUKAS OMAOHJAAJUUS	20
3.1	Lastensuojelun laatusuositukset	20
3.2	Lapsilähtöisyys ja lapsen yksilölliset tarpeet	23
3.3	Arvomaailma lastensuojelussa	25
3.4	Yhdenvertaisuus	26
4	TUTKIMUSTEHTÄVÄ, -MENETELMÄ JA AINEISTON ANALYYSITAPA	28
4.1	Tutkimuksen kohde, kohdejoukko ja tutkimusote	28
4.2	Tutkimustehtävä	29
4.4	Tutkimuseettiset valinnat	31
5	LAADUKAS OMAOHJAAJUUS LASTEN JA OMAOHJAAJIEN SILMIN	31
5.1	Nuorten toiveet omaohjaajalle	31
5.2	Työntekijöiden näkemykset omaohjaajuudesta	33
5.3	Nuorten näkemys hyvästä omaohjaajasta	35
5.4	Haasteet omaohjaajuuden toteuttamisessa	36
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	37
	LÄHTEET	40

LIITTEET

Liite 1. Nuorten kyselylomake

Liite 2. Aikuisten kyselylomake

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa, jonka avulla parannetaan ja yhtenäistetään omaohjaajatyötä yksityisessä lastenkodissa. Lastensuojelulaitosten toimintamalliin kuuluu usein omahoitajan tai omaohjaajan nimeäminen nuoren tueksi. Näin on toimittu myös lastenkodissa, jota tämä työ käsittelee. Omahoitaja ja omaohjaaja tarkoittavat käytännössä samaa asiaa. Esimerkiksi Jari Sinkkonen puhuu omahoitajasta (2015, 241) seuraavalla tavalla:

Omahoitajan tehtäviin kuuluu jäsentää lapsen arkea, toimia yhdyshenkilönä sijoituspaikan ja kodin välillä ja huolehtia monista muista käytännön tehtävistä. Hän pitää mielessään lapsen poliklinikka-ajat ja terapiatunnit ja hoitaa yhteyksiä kouluun. Hänen on oltava perillä lapsen aikaisemmista vaiheista, muutoista, merkittävistä elämäntapahtumista ja tehdyistä somaattisista ja psykologisista tutkimuksista. Tämä kaikki on välttämätöntä arjen sujumiseksi, mutta sillä on myös suuri psykologinen merkitys. Lapsi tietää, että joku vastaa hänen asioistaan ja pitää häntä mielessään koko ajan.

Tämän työn kohteena olevassa lastenkodissa pyritään systemaattisesti siihen, että jokainen aikuinen on nuorille turvallinen sekä psyykkisesti että fyysisesti. Jokaiselle kyseiseen lastenkotiin sijoitetulle nuorelle määräytyy omaohjaaja sekä varaomaohjaaja, joiden tehtävänä on erityisesti pitää kokonaisvaltaisesti huolta kyseisen lapsen asioista Sinkkosen kuvaamalla tavalla. Kyseisessä lastenkodissa myös pyritään siihen, että omaohjaaja on aina nuoren puolella. Käytännössä omaohjaaja osallistuu nuoren tukena asiakassuunnitelmapalaveriin, pitää yhteyttä nuoren huoltajiin ja muuhun tukiverkkoon, suunnittelee kotiharjoitteluaikataulut yhdessä heidän kanssaan ja auttaa laatimaan ikätason mukaiset ja sopivat säännöt kotiin. Omaohjaaja suunnittelee yhdessä nuoren kanssa lähi- ja pitkänajan tavoitteita, kuuntelee nuoren mielen päällä olevia asioita, auttaa tunnetaitojen harjoittelemisessa ja käy kattavasti kasvatust keskusteluita nuoren yksilöllisiin haasteisiin ja vahvuuksiin liittyen.

Kuten Sinkkonen (2015, 241) toteaa, tällä kaikella on psykologisesti suuri vaikutus, kun lapsi tai nuori tietää jonkun ihmisen olevan olemassa hänen tarpeitaan varten ja tietää jonkun ajattelevan häntä jatkuvasti. Tällöin omaohjaajan merkitys luotettavana aikuisena on lastenkotiin sijoitettavalle nuorelle äärimmäisen suuri.

Pulmana tämän työn kohteena olevassa lastenkodissa omaohjaajatyöhön liittyen on se, että omaohjaaja määräytyy nuorelle sen mukaan, kenen omaohjattava on viimeisimpänä lähtenyt seuraavaan etappiin. Omaohjaaja määräytyy siis sattumanvaraisesti. Tilanteessa ei saada otettua huomioon omaohjaajien vahvuuksia eikä tulevan nuoren tarpeita. Oma kokemukseni kyseisessä lastenkodissa sekä muutoin lastensuojelukentällä on nostanut esille ajatuksen, että lastenkodissa tehtävän omaohjaajatyön sisältö ja laatu vaihtelevat ja siihen tarvittaisiin systemaattista kehittämistä.

Tämän työn tuottaman tiedon pohjalta käynnistetään toimintamallien kehittämisprosessi, jonka avulla työn laatua saadaan parannettua ja tasattua ja näin vastattua paremmin jokaisen nuoren tarpeisiin. Tämä on nuorten edun mukaista. Opinnäytetyössä toteutetaan tähän prosessiin kuuluva esiselvitys työntekijöiden ja nuorten näkemyksistä ja kehittämistarpeista.

Tämän työn kohteena olevassa lastenkodissa on kaksitoista asiakaspaikkaa. Lastenkotiin sijoitetut nuoret ovat iältään 13–17-vuotiaita. Nuorista valtaosalla on moninaisia haasteita, kuten kiintymyssuhdevaurioita, traumoja, neuropsykiatrisia häiriöitä kuten ADHD, masennusta, haasteita päihteiden käytön kanssa, oppimisvaikeuksia, laaja-alaisia kehityshäiriöitä, käytöshäiriöitä, autismin kirjon aiheuttamia haasteita sekä syömishäiriöitä. Näiden haasteiden myötävaikutuksesta nuorilla on kokonaisvaltaisia elämönhallinnan ongelmia. Vastapainoksi useimmilla nuorilla on myös selviä vahvuuksia elämän eri osa-alueilla. Näistä lähtökohdista omaohjaaja rakentaa yhdessä nuoren kanssa elämälle kantavaa pohjaa ja mielekästä tulevaisuutta.

Omaohjaajan rooli on hyvin keskeinen lastenkotiin sijoitetun nuoren kasvun ja kehityksen tukemisessa, joten työn laatu ja sisältö eivät saa olla siitä kiinni, kuka omaohjaaja nuorelle sattuu tulemaan. Niin kutsutussa ”ideaalitalanteessa” omaohjaajasuhde syntyy vaivatta henkilökemioiden, mielenkiinnonkohteiden, tarpeiden ja ammatillisen vahvuuden kohdatessa. Lisäksi ”ideaalitalanteessa” sekä omaohjaaja että ohjattava omaavat kasvun asenteen ja haluavat viettää aikaa, kokea ja pohtia asioita yhdessä.

Lastensuojelua on uudistettu jo vuosien ajan jatkuvasti. Tarkastelun, arvioinnin ja uudistamisen kohteena ovat rakenteelliset, lainsäädännölliset, eri ammattilaisten välistä yhteistyötä koskevat sekä vaikuttavien työskentelytapojen ymmärtämiseen liittyvät asiat. Kokonaisvaltaisella uudistamistyöllä pyritään saamaan kattavasti näkymiä sellaiseen lastensuojeluun, joka vastaisi nykyistä paremmin asiakkaiden tarpeisiin. Yksi LAPE-hankkeen eli Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman pääteemoista on ollut lastensuojeluasiakkaiden osallisuuden vahvistaminen ja toteutuminen läpileikkaavasti. Toisena pääteemanä LAPE-hankkeessa on ollut työntekijöiden osaaminen. Yhtenä osaamisen ytimistä näyttäytyy kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvä osaaminen. Lastensuojelukentällä ovat vahvasti esillä systeemisen, dialogisen ja perheterapeuttisen työskentelyn periaatteet ja näkökulmat, joten kohtaamisessa ja vuorovaikutuksessa onnistuminen on keskeistä. (Petrelius & Eriksson 2018, 9.) Tämä opinnäytetyö linkittyy vahvasti edellä mainittuihin teemoihin nuorten kuulemisen ja osallistamisen sekä lastenkodin työntekijöiden osaamisen arvioinnin suhteen.

Olen itse seurannut ilmiöitä kentällä jo lähes kymmenen vuoden ajan ja havainnut myös lastensuojelulaitosten ohjaajien vaihtuvuuden olevan suurta. Syitä vaihtuvuudelle ovat vuorotyö ja iltapainotteinen työaika, työn vaativuuden ja palkan kohtaamattomuus, johtamisen haasteet sekä joustamattomuus ohjaajien työhön liittyvien toiveiden suhteen. Vaihtuvuus tuo haasteita omaohjaajatyöhön. Kun nuori alkaa kiintyä turvalliseen aikuiseen, vaihtaakin aikuinen työpaikkaa. Ala on siitäkin näkökulmasta haastava, että saadakseen aikaan todellista kehitystä on sitouduttava vahvasti ja jaksettava tehdä pitkäjänteistä työtä usein vuosien ajan.

2 TUTKIMUKSEN TAUSTAA

2.1 Lastensuojelun tila Suomessa

Suomessa toteutetaan lapsille, nuorille ja perheille suunnattua palvelukokonaisuutta, jonka osa lastensuojelu on. Lastensuojelupalveluiden sidos muihin palveluihin on tiivis. Näin poliittisen ja lainsäädäntötason muutosten vaikeuttamassa lapsiperheiden toimeentuloa, tai lasten ja perheiden tuensaantia rajatta-

essa tiukoin kriteerein muissa palveluissa tai mikäli peruspalveluissa ei pysy-
tytä tarjoamaan tukea näkyvät seuraukset kasvavana tarpeena lastensuojelun
palveluille. (Petrelius & Eriksson 2018, 4.)

Lastensuojelun tilanne on osittain erittäin ylikuormittunut. Ollaan tilanteessa,
jossa työntekijöissä on suuri vaihtuvuus ja ajallinen resurssi kohtaavalle työlle
on heikko. Lastensuojelun asiakkaiden on mahdollista olla teknisesti palvelun
piirissä saamatta kuitenkaan apua, jota tarvitsevat. Voi syntyä tilanteita, joissa
asiakkaiden avunsaanti viivästyy, tai lastensuojelussa toimivat tahot eivät
toimi yhteistyössä asiakkaan parhaaksi, vaan vastuuta saatetaan pallotella toi-
mijalta toiselle. Rakenteellinen syy toiminnan hajanaisuuteen ja informaation
kulun haasteisiin on palvelurakenteessa, toimintakulttuurissa sekä johtamisen
ja koordinoimisen vajavaisuuksissa. Ratkaisuja haasteisiin pyritään löytämään
Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa (LAPE), jossa lastensuojelu on
otettu kehittämiskohteeksi laajasti. LAPE-ohjelmassa kehittämistyö on jaettu
viiteen sisältöalueeseen: systeemiseen sosiaalityöhön, perhetyöhön- ja kun-
toutukseen, perhehoitoon, laitoshoittoon sekä
sijaishuollon ohjaamiseen ja valvontaan. (Petrelius & Eriksson 2018, 4.)

Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmä totesi loppuraportissaan jo vuonna 2013
lastensuojelun laajasti tarkasteltuna olevan vakavassa kriisissä. Selvitysryhmä
tarkasteli lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen kokonaisuutta ja erityi-
sesti lastensuojelua. Selvitysryhmä tuli käsitykseen, että yhteiskuntaan ja ih-
misten hyvinvointiin liittyvien mittavien muutosten vuoksi lastensuojelun tulok-
sellisen tuen ja palvelujen kokonaisuuden tehokkuus oli syytä kyseenalaistaa
kahden edellisen vuosikymmenen ajalta. Selvitysryhmä ilmaisi huolensa,
jonka mukaan oli perusteltua kriittisesti arvioida, pystyvätkö lastensuojelusys-
teemin rakenne ja toimintakyky vastaamaan 2020- ja 2030-lukujen mukanaan
tuomiin haasteisiin. Selvitysryhmän mukaan sekä systeemin toiminta-ajatus
että toimeenpanokyvyn uudistaminen tulee arvioida julkisen hallinnon kaikilla
tasoilla aina valtiosta kuntiin. Selvitysryhmä kritisoi erityisesti kehitystoimenpi-
teisiin ryhtymisen hitautta. (Valjakka 2016, 10–19.)

Selvitysryhmä antoi myös ratkaisuehdotuksen, joka piti sisällään 54 toimen-
pide-ehdotusta. Toimenpide-ehdotukset koostuivat lastensuojelulakiin tehtä-

vistä muutoksista, valtakunnallisen lastensuojelututkimuksen ja -tiedon hankkimisesta sekä koordinoinnin lisäämisestä. Lisäksi valtionhallinnon lastensuojelun strategista kehittämistä sekä ohjauksen ja johtamisen vahvistamista tulee lisätä. Yksi konkreettisista ehdotuksista oli kuntien lapsille ja perheille tarkoitettujen palvelujen kolmiportainen jaottelu. Jaottelussa yhteiset palvelut, tehostettu tuki ja erityinen tuki tulisi erottaa. Erityistä tukea antaisivat erityisosaamista omaavat ammattilaiset, tarvittaessa moniammatillisesti. Ehdotuksista osa toteutettiin 2015 huhtikuussa voimaan astuneen sosiaalihuoltolain (1301/2014) uudistuksen yhteydessä. Muun muassa kiireellisten sijoitusten kriteerejä kiristettiin, ja ohjeistuksia muutettiin päivittäisiksi aiempaan peilaan. Aiemmin perheet haluttiin matalalla kynnyksellä lastensuojelupalvelujen piiriin. Muutosten jälkeen tavoitteena on, että lapset ja perheet tulisivat autetuksi peruspalvelujen piirissä ja näin paine lastensuojelun järjestelmässä pienenee. Valjakka esittää perusteltua kritiikkiä sen suhteen, onko lastensuojelun kriisi näillä keinoin todella ratkaistu. (Valjakka 2016, 19–21.)

2.2 Lastensuojelulaki ja huostaanotto

Lastensuojelulain (13.4.2007/417 40 §.) mukaan lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos:

- 1) puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vaka-vasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä; tai
- 2) lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään.

Huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan kuitenkin ryhtyä vain, jos:

- 1) 7 luvussa tarkoitetut toimet eivät olisi lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia taikka jos ne ovat osoittautuneet riittä-mättömiksi; ja
- 2) sijaishuollon arvioidaan olevan 4 §:n mukaisesti lapsen edun mukaista. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417).

Huostaanottojen määrä väheni vuonna 2021. Raportin mukaan huostassa olleiden määrä laski 3 % vuonna 2021 verrattuna edelliseen vuoteen 2020.

Huostaanotettuna oli 11 210 lasta. Huostassa olevien määrän pieneneminen selittyy uusien huostaanottojen määrän laskemisella, sillä vuonna 2021 uusia huostaanottoja tehtiin 11 % vähemmän kuin edellisvuonna määrän ollessa

1592. Uusien huostaanottojen määrä väheni kolmatta vuotta peräkkäin ja väheneminen on jakautunut tasaisesti kaikkiin ikäryhmiin. Kolmessa vuodessa uusien huostaanottojen määrä on vähentynyt 16 %. Vuonna 2021 myös kiireellisesti sijoitettujen määrä väheni 5 % peilattuna edellisvuoteen. Kiireellisesti sijoitettiin 4503 lasta. (Forsell & Kuoppala 2022.)

Forsellin ja Kuoppalan mukaan vuonna 2021 lastensuojelun avohuollon asiakaina oli 38 343 lasta. Avohuollon palveluiden piirissä olevien määrä verrattuna edellisvuoteen 2020 oli huostaanottojen tavoin laskeva, asiakasmäärä laski 3 %. Avohuollon asiakkaiden määrä on laskenut vuodesta 2015. Kyseisenä vuonna tehty lakimuutos vaikutti muiden sosiaalihuollon lapsiperheille tarjoamien palveluiden rooliin korostavasti ja heijastelee näin lastensuojelun avohuollon piirissä olevien määrään. (Forsell & Kuoppala 2022.)

Lastensuojelulakiin tehtiin muutos myös 2020. Muutos mahdollistaa lastensuojelun jälkihuollon 21–24-vuotiaille. Vuonna 2021 avohuollon yli 18-vuotiaiden asiakkaiden lukumäärä nousikin 19 % verrattuna edellisvuoteen. Avohuollossa oli tuolloin 10 787 yli 18-vuotiasta asiakasta. Myös vuoden aikana 18 vuotta täyttäneiden sijoituksessa olleiden määrä nousi 3 % verrattuna edellisvuoteen. (Forsell & Kuoppala 2022.)

2.3 Lastensuojelun henkilöstöön liittyvät haasteet

Kriteeristö lastensuojelussa työskentelyyn on tiukka. Kokemukseni mukaan tästä seuraa ongelmia laadukkaiden työntekijöiden löytämiseksi ja palkkaamiseksi. Lastensuojelulaissa (12.4.2019/542 60 §.) todetaan lastensuojelulaitosten henkilöstöstä seuraavasti:

Henkilöstö

Lastensuojelulaitoksessa on oltava lasten ja nuorten tarvitsemaan hoitoon ja kasvatukseen nähden riittävä määrä sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 3 §:ssä tarkoitettuja sosiaalihuollon ammattihenkilöitä sekä muuta henkilöstöä.

Laitoksen hoito- ja kasvatustehtävistä vastaavan johtajan tulee täyttää sosiaalihuoltolain 46 a §:n 3 momentissa säädetyt edellytykset.

Hoito- ja kasvatustehtävissä olevan henkilöstön määrässä ja henkilöstörakenteessa on otettava huomioon toimintayksikön asiakaskunnan erityistarpeet ja toiminnan luonne. Henkilöstön riittävästä

määrästä, osaamisesta ja perehdytyksestä on huolehdittava siten, etteivät niihin liittyvät puutteet aiheuta rajoitusten käyttämistä, lapsen turvallisuutta vaarantavia ja ihmisarvoa alentavia rajoitustoimenpiteiden toteuttamistapoja ja käytäntöjä. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417)

Hanna Kiuru (2017, 312) toteaa sosiaali- ja terveydenhuollon olevan sekä hallinnollisesti että lainsäädännöllisesti tiukasti säädeltyä. Säättely määrittää ammatillista toimintaa. Kiuru toteaa lastensuojelun juridisoitumisen, palveluiden tuotteistamisen ja sosiaalityön sitomisen tarkasti määritettyihin prosesseihin olleen runsaasti esillä jo 2000-luvun alusta alkaen. Lastensuojelun voidaan katsoa kärsineen siitä, että edellä mainitut kehityskohdat ovat voineet muodostua esteiksi yhteisöllisten tilojen ja toimintatapojen rakentamiselle lastensuojelussa. Työntekijät ovat tuoneet ilmi näkökulmanaan, että lastensuojelussa ja esimerkiksi psykiatrisessa hoidossa moniammatillisen ja asiakkaan perhettä osallistavan työskentelytavan toteuttaminen saattaa olla haasteellista toteuttaa näiden runsaiden säädösten takia. (Kiuru 2017, 312.)

Kokemukseni mukaan lastensuojelussa on erittäin tärkeää moniammatillisuus, koska asiakkaiden haasteet ovat moninaisia. Kuitenkin esimerkiksi yhteisöpedagogien asema lastensuojelun kentällä on tällä hetkellä tukala, sillä yhteisöpedagogeja ei automaattisesti lasketa kuuluvaksi yllä kuvattuun sosiaalihuollon ammattihenkilöstöön. Kiuru (2017, 312) toteaa lastensuojelussa olevan tilausta yhteisöpedagogille. Yhteisöpedagogilla on koulutuksen puolesta valmius toimia eri tahojen vuorovaikutuksen edistäjänä. Nuorisotyön ammattieetinen ohjeistuskin ohjaa työntekijää nimenomaan edistämään vuoropuhelua eri toimijoiden välillä ja panostamaan nuoren lähiverkoston toimivuuden varmistamiseen. Toimiminen eri yhteisöjen välillä tukee myös nuoren tilanteen kokonaiskuvan hahmottamista. Nuoren kehitystä määrittävät osa-alueet voidaan jakaa yksilön, yhteisön ja ympäristön tasoille. On tärkeää tukea nuoren kasvua ja kehitystä kaikilla tasoilla ja samalla edistää vastuullisen yhteisön syntyä ja kehitystä. Edellä mainitut ominaisuudet ovat yhteisöpedagogille juuri ammatillisen osaamisen ytimessä ja muun muassa sosiaalipedagoginen ymmärrys antaa tähän valmiuksia. (Kiuru 2017, 312.)

Kokemukseni mukaan lastensuojelun kentällä työskentelee säännöksistä huolimatta moninainen ryhmä ammattilaisia, joilla on erilaisia koulutustaustoja.

Lastensuojelulaitoksissa työskentelee ohjaajina usein ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneita yhteisöpedagogeja, sosionomeja sekä sairaanhoitajia. Lisäksi kasvatushenkilökuntaan voi kuulua joitain toisen asteen ammatillisen tutkinnon suorittaneita, esimerkiksi lähihoitajia. Pitkän työuran tehneillä ohjaajilla on suoritettuna erilaisia vanhempia alalle valmistavia tutkintoja. Lisäksi suoritavassa portaassa työskentelee sijoittavissa kunnissa työsuhteessa olevat nuorten asioista vastaavat sosiaalityöntekijät. Sosiaalityöntekijöillä on yliopistokoulutus.

Lastensuojeluun erikoistunut työelämäprofessori Oona Ylinen totesi Ylen haastattelussa vuonna 2020 lastensuojelussa isona haasteena olevan lasten asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden suuri vaihtuvuus. Hän totesi vaihtuvuuden olevan niin suurta, että se vaarantavaa koko järjestelmän toimivuuden ja näin ollen myös laatu kärsii. Syitä sosiaalityöntekijöiden huonolle sitoutumiselle Ylinen arvioi olevan useampia. Palkkataso on ollut huono, vaikka sitä onkin saatu jonkun verran ylöspäin. Johtamiseen on kiinnitetty huomiota. Hän näki myös palvelujärjestelmän kokonaistoimivuuden olevan tärkeää. Mikäli peruspalvelut on resursoitu hyvin ja henkilökunta siellä on osaavaa, paine lastensuojelussa pienenee. Yksi tekijä on yhden sosiaalityöntekijän vastuulla olevien lasten määrä. Ylinen arvioi sopivan määrän olevan noin 20 lasta per sosiaalityöntekijä, mutta joissain kunnissa totuus on jopa sata lasta sosiaalityöntekijää kohden. Sosiaalityöntekijöiden työhön sisältyy tätä kautta myös eettistä stressiä, jossa kiire ajaa antamaan huonompaa hoitoa tai palvelua kuin mitä henkilökohtainen ammattietiikka antaisi myöten ja ilmiö ajaa sosiaalityöntekijöitä vaihtamaan työpaikkaa. (Leppänen 2020.)

Kai Alhanen (2014) havaitsi samankaltaisia pulmia. Alhasen (2014) mukaan lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöitä ovat seuraavat ongelmat: palveluiden pirstaleisuus ja sektorijako eli jokainen ammattilainen hoitaa vain ”omaa tonttiaan” ja tämä johtaa asiakkaan pallotteluun palvelusta toiseen, jolloin kukaan ei hoida kokonaisuutta. Uhkakuvana mainittiin myös julkisten ja yksityisten palveluiden epäselvät suhteet hoidon järjestämisessä. Sosiaalityöntekijöiden suureen vaihtuvuuteen nähtiin liittyvän työntekijöiden vähyydestä johtuva kohtuuton asiakasmäärä, kirjaamistaakka, jatkuva kiire ja henkinen kuormitus. Lisäksi esiin nousi mittavia ongelmia johtamisessa. Alan ollessa jatkuvassa muutostilassa johtamisrakenteiden epäselvyys kuormitti. Johdettavia asioita

oli liikaa ja johtajilla puutteelliset taidot niitä johtaa. Uhkakuvana mainittiin myös lasten tarpeiden ja taloudellisten vaateiden välinen jännite sekä erinäiset yhteistyön haasteet johtuen puutteellisista yhteistyökäytännöistä ja eri ammattiryhmien erilaisista käsityksistä. (Alhanen 2014.)

2.4 Lastensuojeluasiakkaiden perheiden tyypillisiä taustatekijöitä

Heinon ym. (2016) laatimasta tutkimuksesta ilmenee selvästi sijoitettujen nuorten taustatekijöitä. Tutkimuksessa tarkasteltiin perheiden tilannetta useasta eri näkökulmasta. Tutkimukseen osallistuneiden lasten perhetilanteissa todettiin tapahtuneen monia muutoksia. Yleisimpänä niistä oli vanhempien ero ja erilleen muuttaminen, joka oli tapahtunut 18 % perheistä. Perheenjäsenen vakava sairastuminen kosketti 16 % perheistä. Ylipäätään tutkimukseen osallistuneiden lasten elämää näyttävät varjostavan monet erilaiset lapselle merkitykselliset perheessä tapahtuneet muutokset, joita koettiin 19 % perheistä ja kriisit, joita puolestaan koettiin 18 % perheistä. Muutoksilla ei koettu olevan ainoastaan negatiivisia vaikutuksia, mutta vaikutusten arvioitiin kuitenkin olevan useammin negatiivisia. Negatiivisia muutoksia ja vaikutuksia tuotiin konkreettisemmin ja tarkemmin esiin avoimissa vastauksissa. Vastauksissa korostui synkkyys: erilaiset uhat, päihde- ja mielenterveysongelmat, pahoinpitelyt, väkivaltaisuus, vankilaan joutuminen tai sieltä pois pääseminen, itsemurhayritykset ja kuolema. (Heino ym. 2016, 54.)

Heinon ym. (2016) tutkimuksessa tarkasteltiin taustoja myös perheen kulttuurisen, etnisen ja uskonnollisen taustan merkityksestä perheen lastensuojeluasiiaan. Suurin merkitys edellä mainituista arvioitiin olleen kulttuurisella taustalla, jonka nosti merkitykselliseksi 24 % vastaajista. Kulttuurisen taustan merkitys korostui kunnissa, joiden väestössä on prosentuaalisesti eniten ulkomaan kansalaisia. Myös etnisen taustan nähtiin olevan merkityksellinen 17 % ja uskonnollisen taustan 13 % vastauksista. Avoimissa vastauksissa esiintyi eniten kulttuurien törmäämisen liittyviä havaintoja. Vastauksissa tuli ilmi perheiden epätietoisuus Suomen palvelujärjestelmää kohtaan, kasvatuskulttuurin eroavaisuudet muun muassa fyysisen kurittamisen osalta sekä yhteisen kielen puuttuminen. Myös päihdekulttuuriin kuuluvia taustatekijöitä nousi esiin, esi-

merkiksi vanhempi saattaa olla korvaushoidossa, mutta arvot, asenteet, elämäntapa ja elämänpiiriin kuuluvat ihmiset ovat päihdemaailmasta peräisin ja osana myös lapsen elämää. (Heino ym. 2016, 55.)

Tutkimushetkeä edeltäneen 12 kuukauden aikana valtaosa lapsista eli 58 % oli asunut äidin tai äidin uuden perheen kanssa, kummankin vanhemman kanssa kotona oli asunut 31 prosenttia lapsista, kun puolestaan 18 prosenttia oli asunut isän tai isän uuden perheen kanssa. Kodin ulkopuolelle sijoitetuina oli ollut noin puolet eli 52 % lapsista. (Heino ym. 2016, 57.)

Heinon ym. (2016) tutkimuksessa havaittiin myös monien lasten arki- ja kasvuympäristöissä olleen muutoksia edellisen 12 kuukauden aikana. 26 % lapsista oli kokenut päivähoitopaikan tai koulun vaihtumisen, mutta luonnollisesti osa muutoksista selittyy ikäryhmän mukaisilla vaihdoksilla. 10 % lapsista oli siirtynyt kotoa päivähoiton piiriin tai aloittanut koulunkäynnin. Pieni osa vastanneista kertoi tilanteen muuttumisen liittyneen siirtymiseen opiskelijaksi tai työelämään, tai he olivat vaihtaneet opiskelu- tai työpaikkaa tai keskeyttäneet opinnot tai työsuhteen. Yhteenvetona lasten elämässä oli tapahtunut useita muutoksia, ja valtaosalla elämä oli ollut jatkuvaa muutosta. (Heino ym. 2016, 60.)

Heino ym. (2016) tutkimuksessa selvitettiin myös perheen sosioekonomista asemaa kysymällä vanhempien pääasiallisesta toiminnasta tutkimushetkellä. Lasten äideistä työelämässä oli tutkimushetkellä 39 % ja isistä 48 %. Työttömänä puolestaan oli äideistä 23 % ja isistä 21 %. Työttömistä vanhemmista monilla oli takanaan pitkäaikainen työttömyys. Opiskelevien vanhempien osuus oli muutaman prosentin suuruinen sekä äideissä että isissä. Äideistä 14 % ja isistä 6 % kertoi olevansa eläkeläisiä tai pitkäaikaissairaita. Vastanneista äideistä 17 % kertoi tekevänsä jotain muuta tutkimushetkellä, isistä jotain muuta kertoi tekevänsä 9 %. Jotain muuta on tulkittu todennäköisesti tarkoittavan äitien hoitovapaalla oloa tai vanhempien olemista lasten kanssa kotona ylipäätään. (Heino ym. 2016, 61.)

Heino ym. (2016) tutkimuksessa todettiin teini-iässä sijoitetuksi tulleiden lasten vanhempien sosioekonomisen aseman olevan parempi kuin pienenä sijoitettu-

jen lasten vanhemmilla. Teini-iässä sijoitettujen lasten vanhemmat olivat paremmin kiinni työelämässä, heillä oli korkeampi koulutustaso sekä heidän taloudellinen tilanteensa oli parempi kuin nuorempien lasten vanhemmilla. Kaikkein huonoin tilanne oli alle kouluikäisenä sijoitettujen lasten eli 0–6-vuotiaiden perheissä. Näissä perheissä 26 % äideistä oli eläkeläisiä tai pitkäaikaissairaita, 23 % oli työttömänä. Yleisesti ottaen tutkimuksessa saatiin enemmän tietoa äitien kuin isien pääasiallisesta toiminnasta ja muista sosioekonomista asemaa mittaavista tekijöistä. 13 %:ssa vastauksia ei tiedetty isän tutkimuksenaikaisesta pääasiallisesta toiminnasta. (Heino ym. 2016, 61.)

Heinon ym. (2016) tutkimukseen osallistuneiden äitien töissä käyminen erosi suuresti verrattuna väestön naisiin. Valtaosa väestöön kuuluvista naisista, 67–82 %, kävi töissä vuonna 2014. Puolestaan tutkimukseen osallistuneista alle kouluikäisten lasten äideistä töissä oli vain 15 %, 7–12-vuotiaiden äideistä 35 % ja teini-ikäisten äideistä 53 %. Myös erot sijoitettujen lasten isien töissä käymisessä verrattuna väestön miehiin olivat mittavat. Avoimissa vastauksissa kuvattiin vanhempien työelämästä syrjäytymisen syitä aina koulunkäymättömyydestä päihde- ja mielenterveysongelmiin, laitos- ja rikostaustaan. Vastauksissa korostui vanhempien haaste saada vakituista työtä esimerkiksi puutteellisen koulutuksen ja kielitaidottomuuden tai luku- ja kirjoitustaidottomuuden vuoksi. Pieni vähemmistö tutkimukseen osallistuneista vanhemmista oli vakituksessa työsuhteessa olevia korkeakoulutettuja, sosioekonomisesti vahvassa asemassa olevia. (Heino ym. 2016, 64.)

Perheiden taloudellista tilannetta selvitettyä tuli ilmi 44 % lapsista asuvan perheissä, joiden sosiaalityöntekijä tiesi saaneen toimeentulotukea edellisen vuoden aikana. Ikäryhmien mukaan tarkastellen pienten lasten perheissä oli saatu toimeentulotukea paljon enemmän kuin perheissä, joissa oli asunut nuori. 70 % alle kouluikäisistä lapsista asui toimeentulotuen piiriin kuuluneessa perheessä. 65 % pienten lasten asuinperheistä arvioitiin olevan taloudellisesti huonossa tilanteessa, nuorten asuttamissa perheissä tilanne oli parempi. Kuitenkin joka toisen lapsen eli 49 % asuinperheen taloudellinen tilanne arvioitiin huonoksi lapsen iästä riippumatta. Lisäksi arvioitiin perheiden rahankäytön ohjaantumista lapsen tarpeisiin. 32 % lapsista sai asua per-

heessä, jossa lapsen tarpeet ohjasivat perheen rahankäyttöä paljon. Puolestaan 22 % perheistä oli sellaisia, joissa rahankäyttöä ohjasivat muut syyt kuin lapsen tarpeet. (Heino ym. 2016, 67.)

Merkillepantavia seikkoja huostaanotettujen lasten vanhemmuuteen liittyvissä taustatekijöissä oli se, että noin 46 %:ssa perheistä sosiaalityöntekijät paikansivat vaikeuksia, jotka liittyvät vanhemman oman toiminnan ohjaamiseen. Toiminnan ohjaamiseen liittyviä vaikeuksia arvioitiin olevan paljon joka neljännessä perheessä. Tilanteet, joissa vanhemman toiminnan ohjaamisen vaikeus tulee ilmi ovat sellaisia, joissa työntekijän on vaikea ohjata vanhempaa, vanhemman on vaikea ohjata omaa toimintaansa ja vanhemman on vaikea ohjata lapsensa toimintaa. Käsite *vanhemman toiminnan ohjaamisen vaikeus* on melko uusi ja pitää sisällään useanlaisia tilanteita, joissa puheella ohjaaminen ja perhetyön keinot eivät riitä muutoksen aikaansaamiseen ja näin ollen ajautetaan kohti huostaanottoa. (Heino ym. 2016, 68.)

Lisäksi vanhempien ongelmallista käyttäytymistä havaittiin perheissä runsaasti. Vanhempien mielenterveysongelma tuli esiin noin 60 % perheistä ja vanhempien mielenterveysongelmista johtuvan ongelmallisen käyttäytymisen kuvattiin vaikuttavan paljon joka kolmannen lapsen tilanteeseen sijoitushetkellä. Vanhemman päihteiden ja huumeiden käyttöä epäiltiin useamman kuin joka viidennen sijoitetun lapsen perheessä ja 14 % lapsista asui perheessä, jossa asia vaikutti paljon sijoituksen taustalla. Puolestaan 40 % lapsista näki vanhemman käyttävän alkoholia perheessä, ja joka neljännen lapsen kohdalla alkoholinkäytön arvioitiin vaikuttavan paljon lapsen tilanteen taustalla. On myös mainittava, että lähes 30 % lapsista oli tilanteessa, jossa lapsen pahoinpitely tai sen epäily tunnistettiin, ja 14 % sosiaalityöntekijät arvioivat lapsen tilanteen taustalla olevan paljon pahoinpitelyä tai sen epäilyä. (Heino ym. 2016, 69.)

Vanhemmuuteen ja kasvatustyyliin liittyvissä kysymyksissä nousi esiin melkein kaikkien vanhempien kokema uupumus. 89 % vanhemmista oli jossain määrin uupuneita ja jaksamattomia. Tämä heijasteli siten, että jopa 58 % lapsista asui perheissä, joissa vanhempien uupumattomuus ja jaksamattomuus vaikuttivat merkittävästi huostaanoton taustatekijänä. (Heino ym. 2016, 70.)

Vanhempien käyttämän kasvatustyylin sopimattomuus oli perheissä yleistä. Kasvatustyyli oli lapsen tarpeisiin vastaamaton 85 %:ssa perheistä ja joka toisen lapsen kohdalla tarpeisiin vastaamaton kasvatustyyli vaikutti merkittävästi sijoituksen taustalla. Kasvatustyyli oli usein liian ankara tai puolestaan vanhemmat eivät kyenneet asettamaan lapsen tarpeisiin sopivia rajoja. Sosiaalityöntekijöiden arvion mukaan suoranaista perheväkivaltaa tai sen uhkaa esiintyi lähes joka toisen lapsen perheessä ja 23 % lapsista joutui sietämään elämää, jossa perheväkivalta tai sen uhka on läsnä paljon. Lisäksi 75 % perheiden vanhemmista havaittiin olevan avuttomia ja osaamattomia vastaamaan lasten tarpeisiin ja kyvyttömiä huolehtimaan lapsesta ikäkauteen sopivasti. Näiden ominaisuuksien nähtiin vaikuttavan merkittävästi noin joka kolmannen lapsen tilanteessa. Suoranainen lapsen hoidon laiminlyönti vaikutti merkittävästi 18 % sijoitetun lapsen taustalla. Kaiken lisäksi lasten tilanteiden taustalla vaikuttivat perheiden sisäisten ja uusperheiden kommunikaatio-ongelmat ja ristiriidat sekä jatkuvat huoltajuuskiistat. (Heino ym. 2016, 70.)

2.5 Lastensuojeluasiakkaan tyypillisiä ongelmia

Anna-Liisa Lämsä kuvaa vuonna 2009 julkaistussa väitöskirjassaan sijaishuollossa olevien lasten ja nuorten ongelmia hyvinvoinnissa. Useamman kuin joka toisen huostaanotetun vanhemmat olivat eronneet tai eivät olleet koskaan asuneet yhdessä. Tutkimuksessa havaittiin asiakirjatietojen perusteella suurimman osan isistä ja merkittävän osa äideistäkin olleen työelämän ulkopuolella. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen vanhemmista eläkkeellä olevien osuus oli jopa kymmenkertainen verrattuna koko väestöön. Sijais- ja jälkihuollon asiakasperheistä useat elivät tai olivat eläneet ennen lapsen huostaanottoa tukien ja sosiaalietuuksien varassa. Sijaishuollon asiakkaina olevien koulutusuralla oli ilmennyt erilaisia haasteita, kuten oppimisvaikeuksia, sopeutumisvaikeuksia ja heillä oli luvattomia poissaoloja. Koulunkäyntiin liittyviä vaikeuksia ei kuitenkaan pidetty lastensuojeluasiakkuuden kannalta yhtä merkittävänä kuin huostaanotettujen lasten ja nuorten muita ongelmia. Huostaanotettujen yhtenä lastensuojelutarpeen perusteena oli äidin alkoholinkäyttö ja tähän liittyvä laiminlyönti lapsen kasvatuksessa melkein joka toisessa tapauksessa. Lisäksi lastensuojelullisten toimenpiteiden tarpeellisuutta oli perusteltu äidin mielen-terveysongelmilla, vanhempien yleisellä avuttomuudella tai isän alkoholinkäy-

töllä. Huostaanotettujen perheistä tehtyjen lastensuojeluilmoitusten perusteena olivat useimmiten kodin olosuhteet ja huostaanotettujen oma toiminta olikin lastensuojelutarpeen ensisijaisena perusteena vain alle kymmenesosassa tapauksia. Asiakirjoista löytyi mainintoja myös huostaanotettujen omasta oireilusta, päihteiden käytöstä ja varkauksiin syyllistymisistä jo edellä mainittujen koulunkäynnin haasteiden lisäksi. Yli kymmenesosalla sijais- ja jälkihuollon asiakkaista havaittiin viitteitä ongelmien sosiaalisesta periytymisestä, ylisukupolvisuudesta jopa kolmannessa polvessa. Kyseessä oli useimmiten havaitut puutteet huostaanotettujen kasvuolosuhteissa ja huostaanotetun oman oireilun yhteen kietoutumisesta. (Lämsä 2009, 100–102.)

Tuoreempaa tietoa on saatavilla Heinin ym. (2016) tutkimuksesta. Tutkimukseen osallistuneiden lasten ja nuorten toiminta ja vointi kertoi osaltaan haasteista sijoitustilanteiden taustalla. Lapsista kaksi kolmesta oireili psyykkisesti ja heillä ilmeni mielenterveysongelmia. Yli 40 % lapsista käyttäytyi väkivaltaisesti ja väkivaltainen käytös vaikutti sijoituksen taustalla paljon noin viidenneksellä lapsista. Alkoholien tai muiden päihteiden ja huumeidenkäyttöä raportoitiin yllättävän vähän siihen nähden, että puolet aineiston lapsista oli teini-ikäisiä. Kuitenkin joka neljännen yli 13-vuotiaan tilanteessa esiintyi alkoholin käyttöä paljon. Noin joka kolmannen yli 13-vuotiaan kohdalla alkoholinkäyttöä esiintyi vähän. Muiden päihteiden ja huumausaineiden käyttöä arvioitiin olevan runsaasti 23 % teini-ikäisistä tutkimukseen osallistuneista. Vähemmän käyttäviä arvioitiin olevan 26 %. (Heino ym. 2016, 72.)

Arvioiden mukaan sijoitetuista lapsista hieman yli kolmanneksella ilmeni fyysinen tai neurologinen sairaus tai sellaista epäiltiin. Tässä yhteydessä kuvattiin erityisesti ADHD- oirehdintaa ja diagnooseja. Vammaisuuden, kehitysviivästymän tai kehitysvammaisuuden arvioitiin olevan tilanteen sijoituksen taustatekijänä ainoastaan muutamalla prosentilla lapsista. Ristiriitoja vanhempien kanssa oli tutkimukseen osallistuneista lapsista 71 prosentilla ja noin joka toisella niitä oli runsaasti. 35 prosentilla lapsista identiteetin rakentumiseen liittyvät asiat vaikuttivat sijoitustilanteen taustalla paljon. Joka neljännellä lapsella todettiin olevan runsaasti haasteita kiinnittyä vertaissuhteisiin ja noin joka kymmenennen lapsen asema uusperheessä oli vaarantunut paljon ja myös noin joka kymmenes lapsi oli eristäytynyt kotiinsa. (Heino ym. 2016, 71.)

Tutkimuksessa nousi esiin haasteita liittyen koulunkäyntiin ja opiskeluun. 47 %:lla lapsista ja nuorista oli runsaasti ongelmia liittyen koulunkäyntiin ja opiskeluun ja vähäisempiä ongelmia esiintyi noin joka viidennellä. Ikäjakamaa tarkasteltaessa havaittiin suurimmalla osalla teini-ikäisistä olevan kouluvaikeuksia: 70 %:lla teineistä vaikeuksia esiintyi paljon ja jonkinlaisia vaikeuksia oli 88 %:lla. Koulu esiintyi institutionaalisenä ympäristönä, johon linkittyi usein vaikeuksia. Työhön, asumiseen tai taloudelliseen toimeentuloon liittyviä ongelmia aineiston nuorilla esiintyi melko vähän. (Heino ym. 2016, 73.)

Tutkimuksessa pyrittiin löytämään myös lasten ja nuorten vahvuuksia. Tätä varten kehitettiin kysymyspatteristo ja mittaristo. Lasta paljon kuvaaviksi piirteiksi arvioitiin:

- sosiaalinen (41 %),
- rohkea (37 %)
- vuorokausirytmiltään säännöllinen (37 %)
- hyväntuulinen (34 %)
- kognitiivisesti kyvykäs (35 %)
- verbaalinen (34 %)
- selviytyvä (30 %)
- oma-aloitteinen (28 %).

Mainitsemisen arvoista on, että kuitenkin kaikista eniten ”paljon” -arviointeja luonnehdinnoista sai kategoria rajaton (42 %). (Heino ym. 2016, 74–75.)

2.6 Kiintymyssuhde

Yksi omaohjaajatyön ydinasioista on korjaavan kiintymyssuhteen luominen nuoren ja omaohjaajan välille. Kiintymyssuhdeteoria on John Bowlbyn ja Mary Ainsworthin(1979) tutkimusten perusteella kehitetty työkalu, jonka avulla voidaan tutkia ihmisen näkyvän käyttäytymisen taakse jääviä tekijöitä. Erityisen käyttökelpoinen teoria on tutkittaessa vaativissa oloissa kasvamaan joutuneita lapsia. (Sinkkonen 2018, 14–9.) Kiintymyssuhdeteorian mukaan kiintymyssuhteet voidaan jakaa selkeästi kahteen osaan: turvalliseen ja turvattomaan kiintymyssuhteeseen. Turvaton kiintymyssuhde voidaan jakaa vielä eri tavalla turvattomiin kategorioihin: hajanaiseen, ristiriitaiseen ja välttelevään. Lisäksi kiintymyssuhde voi olla täysin integroitumaton. (Sinkkonen 2004, 1867.)

Sinkkonen (2018, 124-140) puhuu organisoitumattomista, tunneköyhistä ja de-pressiivisistä perheistä. Kun otetaan huomioon lastensuojelulain mukaiset huostaanoton kriteerit on selvää, että huostaanotettujen nuorten kasvuympäristö ja kiintymyssuhde on ollut suurella todennäköisyydellä turvaton. (Sinkkonen 2018, 124-140.)

Organisoitumatonta perhettä Sinkkonen (2018, 124-125) kuvaa kriisistä toiseen ajelehtivaksi kaaokseksi, jossa ollaan jatkuvien voimakkaiden tunnekuohujen keskellä. Elämönhallintataidot näyttävät heikkoina, raha-asiat ovat jatkuvasti heikolla mallilla ja viranomaisvastaisuus korkea. Sinkkonen mukaan organisoitumattomien perheiden vanhemmilla on usein itsellään traumaattinen lapsuus, joka on sisältänyt esimerkiksi hylätyksi tuleminen kokemuksia ja psyykkistä ja fyysistä tai jopa seksuaalista väkivaltaa. Organisoitumattomassa perheessä kasvamaan joutunut nuori on oppinut olemaan luottamatta kognitiiviseen informaation, koska mikään sovittu ei ole tavallisesti toteutunut. Seurauksena organisoitumattomassa perheessä vartumisesta nuori kokee vanhempiensa jäsentymättömän toiminnan vuoksi häpeää, nöyryytystä, ja hänen itsetuntoonsa syntyy haavoja. (Sinkkonen 2018, 124-125.)

3 LAADUKAS OMAOHJAAJUUS

3.1 Lastensuojelun laatusuositukset

Lähtötilanne tälle opinnäytetyölle on se, että työn tekijä sekä tilaaja haluavat varmistaa Sosiaali- ja terveysministeriön ja Suomen kuntaliiton päivitettyjen Lastensuojelun laatusuosituksen eettisten periaatteiden toteutumisen lastenkodissa. Eettiset periaatteet läpäisevät kaiken lastensuojelutyön ja laatusuosituksen tavoitteet.

Eettiset periaatteet ovat

1. asiakkaiden ihmisarvo ja perusoikeudet
2. lapsen etu
3. vuorovaikutus
4. ammattihenkilöstön työn laatu
5. vastuulliset päätökset ja toimintakulttuuri. (Lastensuojelun laatusuositus 2019.)

Kasvatustyöskentelyä sijaishuollossa voidaan kuvata jaottelemalla ja tarkastelemalla lastensuojelulaitosten työntekijöitä nuorten arkielämän erityisinä asiantuntijoina eli eksperteinä, jotka työskentelevät noudattaen reflektiivistä työtettä yhdessä lasten ja nuorten kanssa eläen ja aikaa viettäen. Lastensuojelulaitosten arjen toiminnassa pyritään tukemaan ja vahvistamaan lasten ja nuorten toimijuutta, ottamaan haltuun elämäntaitoja kattavasti ja tarjoamaan onnistumisen kokemuksia, tukemaan vahvuuksia ja työstämään sijaishuollossa asuvan elämänsä varrella kohtaamia asioita. Kasvatustyötä tekevällä on oltava hallussa reflektiivinen ajattelumalli ja kasvattajan omat arvot, toimintamallit ja lisäksi kyky säädellä sosiaalista läheisyyttä/etäisyyttä. Sijaishuoltopaikassa tapahtuvan kasvatustyön kaikkein tärkein edellytys on pedagogisen suhteen onnistunut luominen. Tässä prosessissa kasvattajan on annettava itsestäänkin, ammattiroolin taakse ei pääse piiloon. (Timonen-Kallio ym. 2017, 26.)

Sijaishuoltopaikoissa kasvatustyö voidaan nähdä tapahtuvan kolmijakoisen omaohjaajasuhteen kautta. Omaohjaajasuhteen kolme ulottuvuutta ovat, tietoinen, ammatillinen sekä julkinen suhde. Tietoisella ulottuvuudella tarkoitetaan omaohjaajan ja ohjattavan välille muodostuvaa suhdetta, joka on tunnesuhde. Tässä tapauksessa suhteeseen ja sen säätelyyn liittyy kuitenkin tietoisesti tehdyt päätökset. Tietoisten päätösten perusteena ovat nuoren yksilölliset ominaisuudet ja elämäntapahtumat, joiden pohjalta on luotu asiakassuunnitelma sekä hoito- ja kasvatussuunnitelma. Lisäksi omaohjaajan ja ohjattavan välillä on muita yhteisiä sopimuksia. Julkisella ulottuvuudella tarkoitetaan sitä, että omaohjaajasuhteesta päätetään yhteisesti päätettyjen perusteiden mukaan. Omaohjaajasuhde ei perustu suhteessa olevien henkilökohtaisiin mieltymyksiin, eikä tätä suhdetta pureta vaikei se heti alusta alkaen toimitukseen. (Timonen-Kallio ym. 2017, 26.)

Omaohjaajalla on työryhmän jäsenenä velvollisuus pitää työryhmä tietoisena omaohjattavan asioista. Näin varmistetaan hoito- ja kasvatustyön jatkuvuus ja johdonmukaisuus. Ammatillisen ulottuvuuden kautta tarkasteltuna omaohjaajuuteen liittyy runsaasti monenlaisia odotuksia ja tunteita. Jotta omaohjaaja pystyy auttamaan lasta, on hänen pystyttävä tarkastelemaan vuorovaikutusta itsensä ja ohjattavan välillä. Tarkastelun tapahduttua yleisesti hyväksytyjen, lapsen kasvua ja kehitystä sekä niiden häiriintymistä kuvaavien teorioiden läpi,

saa omaohjaaja lisää ymmärrystä lapsen käyttäytymisen syistä. Syiden ymmärtäminen on tärkeää, sillä ymmärryksen avulla on mahdollista vastata yksilöllisesti omaohjattavan tarpeisiin hoito- ja kasvatustyössä. Ymmärrys omaohjattavan yksilöllisyydestä on hyvin tärkeää varsinkin sijaishuollossa, sillä omaohjattavan huomioiminen erityisenä lisää hänen kokemustaan itsestään ainutkertaisena, merkityksellisenä yksilönä. (Timonen-Kallio ym. 2017, 26.)

Omaohjaajatyön kaikkein tärkein ja ensisijainen tehtävä onkin muodostaa turvallinen, korjaava kiintymyssuhde ohjattavan kanssa. Tässä suhteessa vuorovaikutuksen ja omaohjattavan aidosti kohtaamisen kautta saadaan aikaiseksi pysyviä, kantavia positiivisia muutoksia. Vuorovaikutus ja yhdessä tekeminen ovat kiintymyssuhteen muodostumisen avaintekijöitä. Vuorovaikutus ja yhdessä tekeminen tapahtuvat arjessa sekä erityisen omaohjaaja-ajan myötä, jota omaohjaaja varaa erityisesti viettääkseen laatuaikaa vain omaohjattavansa kanssa. Omaohjaajasuhteeseen voi liittyä myös kosketusta esimerkiksi hieronnan muodossa, sillä fyysisellä läheisyydellä ja kosketuksella on ihmisen hyvinvoinnin kannalta suuri merkitys. Hieronnan on osoitettu vaikuttavan aggressiivisiin nuoriin rauhoittavasti. Lastensuojelulaitoksissa asuvat nuoret ovat erityisesti rohkaisevien halausten ja kosketusten tarpeessa, jotta he voivat kokea asuvansa turvallisessa paikassa. Hyvät vuorovaikutustaidot ovat omaohjaajatyötä tekeväälle välttämättömät, sillä ilman näitä taitoja omaohjattavan lapsen tai nuoren aito, arvostava ja kunnioittava kohtaaminen ei voi toteutua. Myös riittävä empatiakyky on omaohjaajatyössä tarpeen, jotta kykenee tarkastelemaan maailmaa ja tilannetta toisen ihmisen asemasta. (Timonen-Kallio ym. 2017, 26.)

Timonen-Kallio ym. (2017, 27) tiivistävät lastensuojelulaitoksissa työskentelyn erittäin hyvin:

Lastensuojelulaitoksissa työntekijöillä tulisi olla riittävää osaamista havainnoida lapsen käytöstä ja tunnistaa sen perusteella mahdollisia varhaisen vuorovaikutuksen puutteista johtuvia häiriötä. Lisäksi pitäisi olla osaamista ja kykyä ymmärtää traumatisoituneen lapsen käytöstä, tunnistaa lapsen käytöksen häiriöiden taustalla olevat syyt ja ottaa ne huomioon laitoksen arjessa tehtävässä kasvatustyössä. Pitäisi tunnistaa mikä lapsen käytöksessä kertoo normaalista reagoinnista omaan elämäntilanteeseen, mikä johtuu neurologisista ongelmista mikä psyykkisistä. Laitoshoidon työntekijöiden tulisi tun-

tea lapsuus- ja nuoruusiän normaali kehitys. Siitä syystä, että he eivät alkaisi ”ylidiagnostisoimaan” esimerkiksi normaalia murrosikään kuuluvaa irtaantumis- ja kuohuntavaihetta.

Lastensuojelulaitoksessa asuville nuorille tasainen, ennakoitava ja turvallinen arki on jo itsessään terapeutista. Laadukkaaseen laitokasvatukseen kuuluvia osa-alueita on kolme: turvallisuutta vahvistava ajattelu, jossa lapsi mieltää laitoksesta kotinaan. Lapsen historian läpikäyminen lapselle myönteistä minäkuvaa rakentavana tekijänä sekä lapsen tulevaisuuden suunnittelu lapsen omaa toimijuutta vahvistavana tekijänä. Kaikista tärkeimpiä taitoja lastensuojelulaitoksen henkilökunnan ammatillisessa osaamisessa ovat hyvät vuorovaikutustaidot, dialoginen työote sekä kyky reflektoida omaa toimintaa. Arki lastensuojelulaitoksessa voi olla hetkistä, mutta kiireen keskeltä on löydettävä tilaa säännöllisille yhteistapaamisille ja foorumeille, joilla refleктоiva pohdinta on mahdollista. Näiden taitojen avulla lapselle on luotava olosuhteet, joissa kiinnittyminen mahdollisimman normaaleihin lapsuuden instituutioihin, yhteisöihin ja palveluihin on mahdollista. Käytännössä pyritään integroimaan lapsi kouluun ja säännölliseen lapselle mielekkääseen harrastukseen sekä mahdollistetaan lapselle kaverisuhteiden luominen laitoksen ulkopuolella. Näiden elämän peruselementtien odotetaan siirtyvän nuoren mukana aikuistuesssa ja laitoksesta itsenäiseen elämään muuttaessa sekä koulumaailmasta työelämään siirtyessä, jotta ihminen pysyy mukana yhteiskunnan toiminnoissa eikä syrjäydy. Tämä on lastensuojelun sijaishuollon perimmäinen tavoite, jota varten lasta on kasvatettu ja valmennettu. Työntekijöillä on oltava vahva ammatillinen, yhteiskunnallinen ja sosiaalinen tietoperusta, jotta pystytään ymmärtämään haasteet kokonaisvaltaisesti ja luomaan siten polkuja, jotka osuvasti tukevat jokaista nuorta yksilönä integroitumaan yhteiskuntaan. (Timonen-Kallio ym. 2017, 27.)

3.2 Lapsilähtöisyys ja lapsen yksilölliset tarpeet

2000-luvulla lastensuojelun käytäntöjä on muokattu Suomessa runsaasti lapsikeskeisempään suuntaan lapsikeskeisyys näkökulman korostumisen myötä. Valitettavana provokaattorina lapsikeskeisyyden korostamiselle ovat osaltaan toimineet epäonnistumiset lastensuojelussa, jotka ovat johtaneet

lasten kuolemiin. Lapsikeskeisen lähestymistavan parantaminen lastensuojelussa on tarkoittanut työmenetelmien uudistamista ja osaamisen kehittämistä. Toisesta näkökulmasta se on tarkoittanut ajatusmallin kääntämistä vanhakantaisesta aikuiskeskeisyydestä ja työskentelyä ohjanneesta perhe- ja vanhempikeskeisyydestä nimenomaan lapseen. Lasten aito osallistaminen ja lasten oikeuksien toteutumiseen pyrkiminen ovat tulleet lapsen suojaamisen ja lapsen edun ajattelemisen rinnalle. (Jaakola 2020, 45–47.)

Lapsikeskeisestä osaamisesta on myös tullut yksi lastensuojelutyön onnistumisen, vaikuttavuuden ja laadun mittareista. Lapsikeskeinen työote on ollut yksi lastensuojelutyön ohjaavista periaatteista aina, mutta todellisuudessa se ei vieläkään toteudu tavoitellun tason mukaisesti. Suurin syy tavoitteiden saavuttamattomuudelle ovat puutteelliset resurssit, joiden vuoksi lapsilähtöiselle ja lapsen luottamuksen herättävälle työskentelylle ei ole riittävästi aikaa. Lapsikeskeisen lastensuojelun toteutuminen edellyttää lastensuojelulaitoksen työntekijältä, esimerkiksi omaohjaajalta, luovuutta, luottamuksen rakentamista, reflektoivaa työtettä sekä tunnepitoista työstämistä lapsen asioihin liittyen. Tämän työskentelyn toteutumisen esteenä saattaa olla hallinnollisia ja rakenteellisia haasteita. Lisäksi haasteena on lastensuojelussa työskentelevien ammattilaisten tietoisuuden ja tahtotilan taso toteuttaa työtään lapsikeskeisesti. (Jaakola 2020, 45-47.)

Lapsikeskeinen työote ei aidosti toteudu näennäinen tai symbolisen lapsen kohtaamisen kautta. Ammattilaisten rutiininomaiset tavat työskennellä eivät myöskään ole riittävä tapa kohdata, tulkita ja analysoida lasten kokemusmaailmaa, heidän elämänsä ja tarpeitaan. Työntekijöiden ja lastensuojeluyksiköiden välillä esiintyy paljon vaihtelua lapsikeskeisyyden toteuttamisessa. Käytännössä hajonta synnyttää suoraan eroja lasten välillä heidän mahdollisuuksissaan olla osallisena arvioinnissa ja käytetyissä menetelmissä. Edelleen lapselta itseltään saatu tieto saattaa saada liian vähän painoarvoa ja jäädä vanhempien, sosiaalityöntekijöiden tai lastensuojelulaitoksen aikuisten jalkoihin päätöksiä tehdessä. Työntekijällä edellytetään herkkyyttä pysähtyä oikeasti kuulemaan lasta, ja huomaamaan lapsen tilanne vaikkei lapsi oirehtisikaan näkyvästi. Työntekijän kyky lapsen empaattiseen ja emotionaaliseen kohtaamiseen on lapsikeskeisyyden perusta ja liittyy erityisesti lapsen biologiseen tarpeeseen luoda kiintymyssuhteita ja vahvistaa lisäksi

lapsen identiteettikokemusta sekä esimerkiksi arjen resilienssia. Lapsen kiintymyssuhteen laatu on ymmärrettävä, jotta häntä voitaisiin auttaa. Yhteenvetona lapsilähtöisen työskentelyn ensisijainen tehtävä on erityisesti lapsen näkyväksi tekeminen. Työntekijöiden on opittava kysymään, näkemään ja tulkitsemaan, niin lapselta itseltään kuin vanhemmaltakin, miltä lapsesta tuntuu, oli hän vauva, taapero, koululainen tai murrosikäinen nuori. (Jaakola 2020, 47.)

3.3 Arvomaailma lastensuojelussa

Lähtökohtana lastensuojelussa toimittaessa on, että sosiaalityöllä on yhteiskunnassa moraalinen velvoite auttaa sen heikompiosaisia jäseniä. Esimerkiksi yksi lastensuojelukentällä toimivan sosiaalityöntekijän perustehtävistä on kohdata lapsi ja tehdä hänestä arviointi. Arviointia tehdessään sosiaalityöntekijä tulkitsee tilannetta viitekehysten läpi. Näitä viitekehyksiä ovat sosiaalityöntekijän oma ammatillinen viitekehys, yhteiskunnallinen viitekehys sekä työnantajaorganisaation viitekehys. Näistä muodostuvaa kokonaisviitekehystä määrittävät arvot. Tästä johtuen sosiaalityöntekijän tulkinta tilanteesta ei voi koskaan olla täysin objektiivinen, vaan arvioinnin tekijän arvot ja niiden kautta tunteet heijastelevat arvioimistyöhön ja myös arvioijan kanssakäymiseen lapsen kanssa. On hyvin tärkeää, että arviointeja tekevä sosiaalityöntekijä tunnistaa oman arvomaailmansa ja sen vaikutuksen työhönsä. Arvolähtökohtien tunnistaminen arvioinnissa on kestäväää ammatillisesti, moraalisesti ja eettisesti. Sosiaalityöntekijän on tehtävä arvomaailmansa vaikutus näkyväksi asiakkaana olevalle lapselle ja perheelle sekä lisäksi edustamalleen työyhteisölle. (Jaakola 2020, 36-37.)

Sosiaalityössä toimiessa on mahdollista joutua kohtaamaan arvokonflikteja. Arvokonflikti tarkoittaa sitä, että asiakkaiden kannattamat arvot eroavat työntekijän omista, ammattikunnan tai työnantajaorganisaation arvoista. On mahdollista, että arvomaailma poikkeaa myös koko muun yhteiskunnan arvoista. Lastensuojelun tehtävä yhteiskunnassa on toimia lapsen edun mukaisesti, joten interventio on nähtävä moraalisesti ja eettisesti oikeana tekona. Näissä tilanteissa arvokonflikti usein syntyy, koska väliintullessa ja arviointia

tehdessä puututaan vahvasti lapsen ja perheen yksityisyyteen. Tämä mielletään herkästi yhdeksi yhteiskunnallisen kontrollin ja vallan muodoista. (Jaakola 2020, 36-37.)

Työskennellessäni opinnäytteen kohteena olevassa lastenkodissa olen havainnut työyhteisön arvomaailman koostuvan ainakin merkityksellisyydestä, yhdenvertaisuudesta ja tasa-arvosta, periksiantamattomuudesta, suvaitsevaisuudesta, elämän kunnioittamisesta, huumorista, myötätunnosta, oikeudenmukaisuudesta, turvallisuudesta, optimismista sekä rohkeudesta.

3.4 Yhdenvertaisuus

Lastensuojelussa työskennellessä erityisesti asiakkaiden ihmisarvoinen kohtelu ja yksityisyyden suojaaminen korostuvat. Lastensuojelulaitoksen arkisissa tilanteissa on välityttävä asiakkaiden yhdenvertainen, syrjimätön ja kunnioitettava kohtelu. Lastensuojelussa toimiessa on huomioitava kaikilla tasoilla lapsen oikeudet sekä sopimusvaltioille asetetut velvoitteet, jotka on kirjattu Yhdistyneiden kansakuntien (YK) lapsen oikeuksien sopimukseen. Lisäksi on otettava huomioon YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista, jonka Suomi on ratifioinut. Sopimuksen 7. artikla koskien vammaisia lapsia ja 23. artikla kodin ja perheen kunnioittamisesta ovat keskeisimmät kohdat lastensuojelun näkökulmasta. (Lastensuojelun laatusuositus 2019, 12.)

LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUS

YK:n lapsen oikeuksien sopimus (LOS) on alle 18-vuotiaita lapsia koskeva ihmisoikeussopimus. Ratifioimalla sopimuksen Suomi on sitoutunut muuttamaan lakinsa ja toimintansa sopimusta vastaaviksi. Sopimus velvoittaa niin valtiota, kuntia kuin lapsen vanhempia ja muita aikuisia. Lapsen oikeuksien sopimuksen noudattamista ja lasten oikeuksien toteutumista valvoo YK:n lapsen oikeuksien komitea. Valtiot raportoivat komitealle lapsen oikeuksien toteuttamisen edistymisestä viiden vuoden välein. Yleissopimuksessa on yhteensä 54 artiklaa. Sopimuksen mukaisesti vanhemmat tai lapsen muut huoltajat vastaavat lapsen kasvatuksesta ja huolenpidosta ja heidän tulee toimia lapsen parhaaksi. Valtion täytyy tukea heitä tässä tehtävässä.

Sopimuksen yleisiä periaatteita ovat:

1. Kaikki lapset ovat yhdenvertaisia
2. Lapsella on oikeus hyvään elämään ja kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin

3. Aikuisten pitää ottaa selvää, mitä lapset asioista ajattelevat ja antaa lapselle mahdollisuus vaikuttaa omaan arkeensa
4. Lapsen etu on asetettava ensisijaiseksi, kun päätetään lasten asioista. (Lastensuojelun laatusuositus 2019, 13.)

Yhdenvertaisuuslain (30.12.2014/1325) mukaan ketään ei saa syrjiä sukupuolen, iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. (Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325)

Tämän opinnäytteen kontekstissa on kaksi huomioonotettavaa asiaa. Yksityinen lastenkoti edustaa viranomaistahoa, jolloin mukaan tulee yhdenvertaisuuslain viides pykälä:

5 §

Viranomaisen velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta

Viranomaisen on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava viranomaisen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia.

Viranomaisella on oltava suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Velvollisuus suunnitelman laatimiseen ei koske evankelis-luterilaista kirkkoa, ortodoksista kirkkoa eikä julkista hallintotehtävää hoitavaa sellaista yksityistä, jonka palveluksessa on säännöllisesti vähemmän kuin 30 henkilöä. (Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325.)

Lisäksi työyhteisössä tulee noudattaa yhdenvertaisuuslain seitsemättä pykälää:

7 §

Työnantajan velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta

Työnantajan on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista työpaikalla ja työpaikan tarpeet huomioon ottaen kehitettävä työoloja sekä niitä toimintatapoja, joita noudatetaan henkilöstöä valittaessa ja henkilöstöä koskevia ratkaisuja tehtäessä. Edistämistoimenpiteiden on oltava toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia. (Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325)

Työnantajalta, jonka palveluksessa työskentelee säännöllisesti vähintään 30 henkilöä, vaaditaan konkreettinen suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Näitä edistämistoimia ja niiden vaikuttavuutta on käsiteltävä henkilöstön tai heidän edustajiensa kanssa. (Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325)

Työ- tai virkaehtosopimuksen perusteella valitulla luottamusmiehellä tai, jos tällaista ei ole valittu, työsopimuslaissa tarkoitetulla luottamusvaltuutetulla tai muulla sellaisella henkilöstön edustajalla, joka on osallistunut yhdenvertaisuustoimien suunnitteluun, on oikeus pyynnöstä saada tietää, mihin toimiin työnantaja on ryhtynyt yhdenvertaisuuden edistämiseksi työpaikalla. Sama oikeus on myös työsuojeluvalluutetulla. (Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325)

Tässä opinnäytteessä yhdenvertaisuutta tarkastellaan myös erilaisesta näkökulmasta. Tämän opinnäytteen tehtävänä on tuottaa tietoa, jonka pohjalta tehdään kehitystyötä omaohjaajatyön yhdenvertaistamiseksi lastenkotiympäristössä. Omaohjaajatyön tulee olla laadukasta ja yhdenvertaista riippumatta nuoren ominaisuuksista ja ongelmakentästä tai omaohjaajan ominaisuuksista.

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ, -MENETELMÄ JA AINEISTON ANALYYSITAPA

4.1 Tutkimuksen kohde, kohdejoukko ja tutkimusote

Tässä työssä kartoitetaan omaohjaajatyöhön liittyviä kehittämistarpeita yksityisessä lastenkodissa. Tutkimusotteena tässä opinnäytetyössä on määrällinen eli kvantitatiivinen tutkimus, jossa aineistona käytetään opinnäytetyön tekijän laatimista Webropol-kyselyistä saatua dataa.

Kehittämistarpeiden selvittämiseksi teetin Webropol-alustalla toteutetut kyselyt sekä omaohjattaville nuorille että omaohjaajatyötä tekeväälle henkilökunnalle. Jokaisella omaohjattavalla sekä omaohjaajalla oli mahdollisuus vastata kyselyyn kuukauden ajan. Nuorista kyselyyn vastasi 11/12 ($n = 11$) ja työntekijöistä 7/8 ($n = 7$), joten vastaamisprosenttia voi pitää hyvänä. Webropol on tämänkaltaiseen työhön toimiva työkalu, sillä se kokoaa ja koostaa kyselyiden tulokset valmiiksi. Tällöin on helppoa ja selkeää tarkastella esimerkiksi nuorten toimivan viikoittaisen omaohjaaja-ajan määrää peilattuna omaohjaajien mielestä

riittävään viikoittaiseen omaohjaaja-ajan määrään. Webropol mahdollistaa myös aineiston keräämisen siten, että vastaajat ovat anonyymejä.

4.2 Tutkimustehtävä

Tämä opinnäytetyö toimii esiselvityksenä, jonka tarkoituksena on selkeyttää konkreettiset kehittämistarpeet lastenkodissa tehtävään omaohjaajatyöhön liittyen. Tavoitteena on löytää ensisijaiset kehittämiskohteet, joihin vaikuttamalla parannetaan omaohjaajatyön yhdenvertaisuutta ja nuorten tyytyväisyyttä omaohjaajatyöhön.

Tutkimuskysymys 1. Millainen on hyvä omaohjaaja nuorten näkemyksen mukaan?

Tutkimuskysymys 2. Millaista on laadukas omaohjaajatyö työntekijöiden näkemyksen mukaan?

Nuorilta kerätyltä aineistolta kysytään, millainen on nuorten mielestä hyvä omaohjaaja. Vain kyseisessä lastenkodissa omaohjattavan roolissa olevat nuoret voivat ymmärtää asian kokonaisvaltaisesti, joten osuvia kehittämiskohteita löytääkseen on kysyttävä suoraan heiltä. Haasteena aineiston keräämisessä nuorilta oli nuorten epäilevä asennoituminen kyselyyn vastaamisen tärkeydestä, haluttomuus nähdä vaivaa sekä keskittymisen vaikeudet. Koulutehtävissä aikuiset auttavat nuoria tarpeen mukaan, mutta kyselyyn vastatessa apua ei voitu tai haluttu pyytää anonyymiteetin säilyttämiseksi, jolloin oman mielipiteen tuottaminen kirjoitettuun muotoon voi tuottaa osalle nuorista haasteita.

Omaohjaajilta kerätyltä aineistolta kysytään, millaista on laadukas omaohjaajatyö sisällöltään, ajankäytöltään sekä tavoitteiltaan. Omaohjaajien vastausten perusteella voidaan havaita eroavaisuuksia työtavoissa ja ajankäytössä, jotka todennäköisesti johtavat epäyhdenvertaiseen lopputulokseen nuorten kanssa toteutetussa omaohjaajatyössä ja vaativat täten reagoitua kehittämistyön muodossa.

4.3 Tutkimusmenetelmä ja aineiston analyysitapa

Valitsin aineistonkeruumenetelmäksi Webropol-kyselyn, jotta kysymysten asettelu on yksinkertaista toteuttaa siten, että vastaajat ymmärtävät mistä on kysymys. Webropol-kyselyllä kerätty aineisto on helposti tulkittavissa ja vertailtavissa. Tukena Webropolissa pystyi käyttämään myös vastausvaihtoehtoja, jotka vastaaja voi jatkuvasti tarkastaa ja rauhassa lukea uudestaan. Esimerkiksi suullisesti toteutettua haastattelua käytettäessä osalla tämän tutkimuksen kohdejoukosta olisi ollut suuria haasteita muistaa kysymys ja vastausvaihtoehdot pelkän puheen keinoin ilmaistuna. Lisäksi haasteena olisi ollut saada aitoja vastauksia, sillä asetelma opinnäytteen tekijän ja vastaajien välillä on mutkikas sekä nuorten että työntekijöiden kohdalla.

Työssä vertaillaan omaohjattavien ja omaohjaajien näkemyksiä omaohjaaja-työstä. Webropol palvelee tätä tarkoitusta erinomaisesti luodessaan selkeät koosteet automaattisesti. Lisäksi huomioon tätä työtä tehdessä oli otettava aikataulut ja työn määrä. Vaihtoehtona Webropol-tutkimukselle pohdin tekeväni suullisen haastattelun kaikille tutkimukseen osallistuville. Tarkastellessani työvuorolistoja ja arjen aikatauluja havaitsin kaikkien haastattelemisen olevan liian aikaa vievää tai jopa mahdotonta toteuttaa inhimillisessä aikataulussa. Kesälomien alettua useat nuoret muuttavat lastenkodista pois, joten data oli saatava kerättyä suhteellisen nopeasti. Haastattelujen jälkeen litteointi ja aineiston analyysi olisi vienyt kohtuuttoman paljon aikaa ja miestyötunteja.

Muotoillessani kysymyksiä nuorille otin huomioon kysymysten asettelun olevan mahdollisimman selkeä ja yksiuotteinen. Olen tehnyt kyselyn kohteena olevien nuorten kanssa töitä useita kuukausia tai vuosia, joten tiedän heidän ponnistelu innokkuutensa esimerkiksi koulutehtäviä ja kyselyn kaltaisia tehtäviä kohtaan olevan heikko. Tämän ennako-oletuksen pohjalta kyselystä tuli tehdä selkeä ja vaivaton vastaajille. Useisiin kysymyksiin asetin täten valmiiksi vastausvaihtoehdot, joista vastaaja voi valita. Tällöin vastaaminen ei tunnu niin työläältä, eikä nuorten tarvitse keksiä vaihtoehtoja täysin itse. Vastaajille annettiin myös vaihtoehto lisätä itse oma vastaus, mikäli valmiiden joukosta ei löytynyt sopivaa. Nuorille osoitettu kysely liitteenä 1.

Työntekijöille kysymyksiä laatiessa pyrin esittämään selkeät ja yksiulotteiset kysymykset, joihin vastaaja saa vastata avoimeen tekstikenttään, jolloin informaation sisältö on suurempi ja kysymykset voi asettaa ilman ennako-oletusta. Työntekijöille kysymyksiä laatiessa auttoi ymmärrys kyselyn kohteena olevasta aiheesta. Tiesin kysymysten olevan osuvia. Työntekijöille suunnattu kysely liitteenä 2.

Aineistoa analysoidaan nostoen esille erityisesti tulevaisuudessa tapahtuvaa kehitystyötä varten näkemyksiä, joiden pohjalta voidaan löytää omaohjaajuu-teen konkreettisia kehittämiskohtia ja tarpeita. Aineistoa analysoidaan esimerkiksi peilaten omaohjattavien ja omaohjaajien näkemyksiä riittävästä viikoittaisesta omaohjaaja-ajasta sekä peilaten omaohjattavien ja omaohjaajien näkemyksiä siitä, mikä omaohjaajatyössä on tärkeää ja millainen on hyvä omaohjaaja.

4.4 Tutkimuseettiset valinnat

Tutkimusta tehdessä tuli ottaa huomioon valta-asema ja kaksoisrooli, jossa opinnäytteen tekijä on suhteessa nuoriin. Tästä syystä oli tärkeää tehdä materiaalin kerääminen anonymisti, jotta nuorten ei tarvitse kantaa huolta vaikuttaako heidän vastauksensa omaohjaajatyöstä tulevaan elämään lasten kodilla. Kaksi vastaajista oli opinnäytetyön tekijän omia ohjattavia. Työntekijöiden kohdalla anonymiteetillä saavutettiin se, ettei vastaajien tarvitse kantaa huolta heidän vastauksensa menevän nimettynä esihenkilöiden tietoon. Anonymiteetillä saavutettiin näin ollen turvallisuuden tunne, jonka arvioin johtavan informatiivisesti rikkaampiin vastauksiin.

5 LAADUKAS OMAOHJAAJUUS LASTEN JA OMAOHJAAJIEN SILMIN

5.1 Nuorten toiveet omaohjaajalle

Nuorten haluaman omaohjaaja-ajan määrä vaihteli runsaasti. Vastaajista kolme koki, ettei tarvitse omaohjaaja-aikaa viikoittain ollenkaan. Yksi halusi omaohjaaja-aikaa 30 minuuttia viikossa. Vastaajista kuusi koki 1-2 tuntia viikoittain olevan sopiva aikamäärä ja yksi haluaisi omaohjaaja-aikaa 3-4 tuntia viikoittain. Tällä hetkellä nuorten saama omaohjaaja-aika vaihtelee suuresti

viikosta ja omaohjaajista riippuen, vakiintunutta käytäntöä tietyn “vähimmäisomaohjaaja-ajan” varmistamiseksi lastenkodissa ei ole luotu.

On huomionarvoista, ettei kolme nuorista halua omaohjaaja-aikaa viikoittain lainkaan. Mahdollisia selittäviä tekijöitä pohdin olevan muutamia. Yksi puoli asiassa on se, mitä nuoret mieltävät omaohjaaja-ajaksi. Mikäli nuori mieltää vain esimerkiksi toimistossa tapahtuvan keskustelun omaohjaaja-ajaksi, ei nuori mahdollisesti halua tätä aikaa viikoittain, koska se on tylsää.

Omaohjaaja-aikaa on kuitenkin myös esimerkiksi nuoren kanssa NHL-video-pelin pelaaminen nuoren huoneessa, mutta nuori ei välttämättä ole vastatesaan ajatellut tämänkin laskettavan omaohjaaja-ajaksi. Selittäviä tekijöitä voi olla myös se, että voi olla nuoren mielestä noloa haluta omaohjaaja-aikaa ja kyselyssä se pitäisi tunnustaa, vaikka kysely anonyymi onkin. Yksi selittävä tekijä voi myös olla se, ettei kyseiset nuoret ymmärrä omaohjaaja-ajan arvoa vastaushetkellä, vaan ajattelevat nuorille ominaiseen, tapaan etteivät tarvitse aikuisia tai ylipäätään apua keneltäkään. Opinnäytetyön tekijä on kuullut useiden opinnäytetyön kohteena olevassa lastenkodissa asuvien nuorten tuottavan kyseistä sanomaa puheissaan, vaikei sanoma opinnäytetyön materiaaleista esiin nousekaan.

Kysymykseen, millaisia asioita on mielestäsi mukava tehdä omaohjaajan kanssa, nuoret vastasivat monipuolisesti. Nuorista viisi koki omaohjaajan kanssa jutteleminen ja pelaamisen olevan mukavaa ja yksi koki mukavaksi kouluhommiin yhdessä tekemisen. Lastenkodin ulkopuolella tapahtuvista aktiviteeteista mukavaksi koettiin ravintolassa syömässä käyminen ja liikunnallinen tekeminen yhdessä, esimerkiksi lasketteleminen ja ulkojäillä jääkiekon pelaaminen. Lisäksi yksi vastaaja koki mukavaksi päästä matkalle Italiaan tai extreme-urheilemaan laskuvarjohypyn merkeissä.

Taulukko 1. Nuorten kehitysehdotukset omaohjaajatyöhön lastenkodissa

Vastaukset
Lisää aikaa
en tiedä
en mitenkään
emmää tiiää

Jos on joku tärkeä asia omaohjaajalle, jota ei voi odottaa niin häneen voisi ottaa yhteyttä siitä. Kuitenkin niin, että ohjaajaa ei kuitenkaan täysin häirittäisi hänen ollessaan vapaalla töistä.
siten että omaohjaaja reissuja/yhteistä aikaa olisi enemmän
juu
Sillein että ei paljon valittaisi asioista.
Tilais mulle enemmän vaatteita
Omaohjaaja keskustelisi nuoren asioista hänelle itselleen eikä vain sosiaalityöntekijälle
en kehittäisi

Nuorten kehitysehdotuksia voi pitää myös toiveina omaohjaajatyön suhteen. Suurin toive oli lisää aikaa omaohjaajalta, tähän liittyen yksi nuori oli vastannut myös avointen vastausten kenttään toivovansa lisää omaohjaajaretkiä. Omaohjaajaretkillä tarkoitetaan omaohjaajan ja nuoren kahdenkeskisiä reissuja, jotka usein kestävät yön yli. Reissuja pyritään toteuttamaan kaksi kertaa vuodessa, mutta kaksi reissua vuodessa toteutuu harvan nuoren kohdalla. Yksi nuori toivoi, että omaohjaajaan saisi yhteyttä myös omaohjaajan ollessa vapaalla mikäli asia on tärkeä ja akuutti ja yksi toivoi, ettei valitettaisi asioista. Lisäksi vastaajista yksi toivoi enemmän vaatteita, ja yksi avoimempaa keskustelukulttuuria nuoren ja omaohjaajan välille.

5.2 Työntekijöiden näkemykset omaohjaajuudesta

Työntekijät kokivat yksimielisesti omaohjaajan tärkeimpänä tehtävänä korjaavan, turvallisen kiintymyssuhteen muodostamisen nuoreen. Tämä käy hyvin selvästi ilmi taulukoista 2 ja 3.

Taulukko 2. Omaohjaajien mielestä keskeisimmät työtehtävät

Vastaukset
Luoda hlökohtainen merkityksellinen suhde ohjattavaan
Mielestäni keskeisin tehtävä on olla omaohjattavalle turvallinen aikuinen, joka silti uskaltaa tarvittaessa rajata ja ohjata nuoren toimintaa.
Saavutettavuus, läsnäolo ja turvallisuus.
-lapsen huostaanoton kriteereihin perhetyminen ja selvittäminen kuinka niihin voidaan vastata lastenkodissa.

<ul style="list-style-type: none"> -Lapsen tuentarpeiden kartoittaminen ja selvittäminen kuinka niihin voidaan vastata lastenkodissa. -yllämainittuiden asioiden tuominen käytäntöön ja lapsen asioista viestiminen työyhteisössä -kiintymussuhteen rakentaminen -Lapsen tukeminen arjessa -Läsnäolo -lastan koskevien käytännön asioiden hoitaminen (lääkäriajan, kela-hakemukset yms.) -yhteydenpito lapsen tukiverkoston
Olla kiinnostunut omaohjattavan elämästä ja asioista.
Toimia luotettavana omana aikuisena nuorelle, hoitaa käytännön asiat, luoda yhteys perheeseen/omaisiin
<ul style="list-style-type: none"> - Luottamuksellisen ja turvallisen kiintymyssuhteen luominen nuoren kanssa. - Nuoren yksilöllisten tarpeiden huomioiminen ja vastuu nuoren asioiden hoitamisesta. - Rakentaa nuorelle hyviä ja turvallisia lapsuuden muistoja (yhteiset reissut ja tekemiset). - Aktiivinen yhteydenpito nuoren huoltajiin ja pyrkiä osallistamaan perhe kokonaisuutena eheytymisprosessiin (tulevaisuuden suunnittelu).

Taulukko 3. Mitä omaohjaajatyöllä tavoitellaan

Vastaukset
Korjaavaa ihmissuhdetta
Nuoren etua. Nuorelle pyritään saamaan turvallinen aikuinen, mihin hän voi rakentaa luottamussuhdetta.
Luottamuksellista suhdetta ja huostaanoton perusteiden purkua lapsen osalta. Luotettavaa tukea kasvuun ja kehitykseen. Lopputulemana verojen ja eläkkeiden maksajaa.
<ul style="list-style-type: none"> -Turvallista kiintymyssuhdetta, joka toimii muun työskentelyn pohjana (turvallisuuden tunnetta) -käytännöllisyyttä työtehtävien hoitamisessa
Kiintymyssuhteita korjaavia merkityksiä.
Asiakkaalla on oma, luotettava työntekijä/aikuinen, jonka kanssa kasvaa.

Korjaavaa kiintymyssuhdeterapiaa.
Sitä, että nuorelle muodostuisi vähintään yksi turvallinen ja luottamuksellinen kiintymyssuhde. Omaohjaaja pyrkii luomaan yhteistä aikaa viettäen nuorelle hyviä ja merkityksellisiä lapsuuden muistoja.

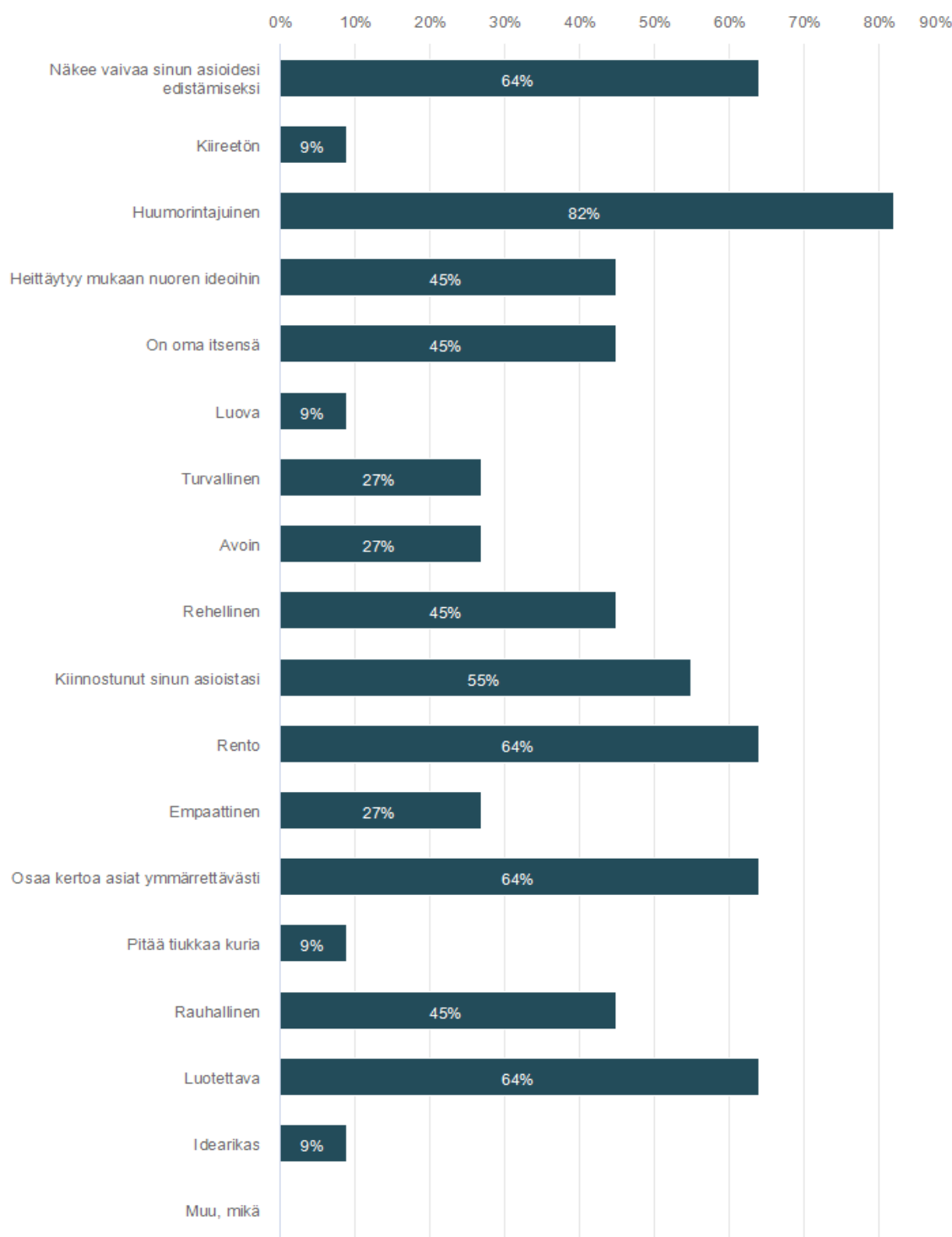
Omaohjaajien ajatukset sopivasta määrästä aikaa omaohjaajatyöhön käytettäväksi olivat melko samansuuntaisia, suunnitteluun käytettävässä ajassa enemmän eroavaisuuksia. Huomionarvoista on, että seitsemästä vastaajasta kolme koki, ettei tarvitse omaohjaaja-ajan suunnitteluun ja valmistautumiseen aikaa yhtään. Tässä selittävänä tekijänä pohdin sitä, että osa omaohjaajista vaikuttaa ajattelevan ainoastaan yhdessä olemisen ja sitä kautta kiintymyssuhteen luomisen olevan riittävää omaohjaajatyötä, ei ole merkittävää mitä tekee tai mistä keskustelee. Kyseisenkaltaisella ajatusmaailmallahan ei tarvitse valmistautua tai suunnitella mitään. Riittää, että tulee töihin ja päivä kulku näyttää mitä tapahtuu ja onko omaohjaajatyölle esimerkiksi aikaa ollenkaan kyseisenä päivänä vai ovatko enemmän työtään suunnittelevat omaohjaajat jo varanneet ajat kalenterista omiin omaohjaaja-aikoihinsa. Aiheeseen liittyy myös johtamisen napakkuus. Kyseisessä lastenkodissa tapa tehdä omaohjaajatyötä on hyvin paljon omaohjaajasta itsestään kiinni, jolloin tulee paljon myös varianssia.

Suorittavaan, nuoren kanssa toteutettavaan omaohjaaja-aikaan yhden omaohjaajan mielestä 1-2 tuntia viikossa olisi riittävästi, kaksi omaohjaajaa ajattelee 2-3 tuntia viikoittain olevan riittävä aika ja kaksi mieltää 3-4 tuntia viikoittain olevan sopivasti. Lisäksi kaksi vastaajista vastasi tekstikenttään. Toinen vastaajista kertoi, ettei hänen mielestään ole ylärajaa sopivalle omaohjaaja-ajan määrälle ja toinen vastaajista totesi tuntimääräisen arvioinnin tuntuvan vieraalta.

5.3 Nuorten näkemys hyvästä omaohjaajasta

Nuoret vastasivat suoraan kysymykseen, jossa pyydettiin kuvaamaan heidän mielestään hyvän omaohjaajan ominaisuuksia. Kuten taulukosta 4. käy ilmi, nuoret arvostavat rentoutta ja huumorintajua. Nuorten mielestä on myös tärkeää, että omaohjaaja ponnistelee heidän asioidensa eteen ja puhuu asioista siten, että nuoret aidosti ymmärtävät mistä on kysymys.

Taulukko 4. Hyvän omaohjaajan ominaisuudet

5.4 Haasteet omaohjaajuuden toteuttamisessa

Omaohjaajatyötä vaikeuttaviksi tekijöiksi työntekijät havaitsivat työvuororakenteen mukanaan tuomat haasteet, resurssien riittämättömyyden ja ajan puutteen. Resurssien suuntautuminen nähtiin haasteena nuorten oireilla arjessa, jolloin työntekijöiden huomio on turvallisuuden ja arjen sujuvuuden varmistamisessa omaohjaajatyöskentelyn sijaan. Varsinkin suunnitelmallisuuteen

vaikuttaa heikentävästi, jos suunnitelmaa ei voi toteuttaa akuutin tilanteen vuoksi.

Työvuorojärjestely on sellainen, jossa usein tehdään kolmesta neljään päivään töitä aamusta iltaan, jonka jälkeen on useiden päivien mittaiset vapaat. Vapaiden jälkeen vuorossa voi olla neljän yövuoron putki, jolloin omaohjaaja tulee töihin klo 21.00 ja lähtee aamulla klo 8.00. Yövuoroissa nuorta ei ehdi juuri näkemään, saati asioita työstämään. Yövuoroputkea seuraa jälleen useamman päivän vapaat. Kyseisessä skenaariossa voi tulla noin kaksi viikkoa, jolloin omaohjaajatyötä ei tehdä. Osalla työntekijöistä skenaario toteutuu lähes kuukausittain. Käytännön asioita voi delegoida. Omaohjaajatyön ytimessä olevan yhdessä vietetyn ajan, yhteisten muistojen luomisen ja korjaavan kiintymyssuhteen näkökulmasta työvuorojärjestely on ongelmallinen.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Johtopäätöksenä aikuisten vastausten perusteella voidaan nähdä aikuisten pitävän tärkeimpänä asiana korjaavan kiintymyssuhteen muodostamista nuoren kanssa. Korjaavan kiintymyssuhteen muodostaminen onkin lastenkodissa omaohjaajana työskennellessä kaiken perusta, jotta tuloksia kasvatustyössä voidaan saada aikaan. Pohdin, ettei tämä kuitenkaan aivan riitä. Kärjistettynä esimerkkinä omaohjaaja voi lähteä nuoren toiveesta joka päivä hiihtämään yhdessä. Herää kysymys, että oppiiko nuori kuitenkaan riittävästi hyvän elämän kannalta tärkeitä taitoja, mikäli kasvatustyötä ei tehdä suunnitelmallisesti ja kattavasti vaan mukava ja turvallinen yhdessäolo nähdään riittävänä?

Opinnäytetyön pohja-ajatuksena ollut idea omaohjaajatyössä esiintyvistä eroavaisuuksista ja niiden myötä nousevista kehittämisen tarpeista jäi tässä työssä vielä kirkastumatta toivotulla tavalla. Tähän johti osittain se, etteivät omaohjaajat vastanneet opinnäytetyöntekijän toivomalla konkreetian tasolla kyselyssä esitettyihin kysymyksiin.

Havaintona omaohjaajatyön eroihin liittyen nousee selkeästi esiin esimerkiksi luvussa 5.2. käsiteltynä se, kuinka paljon aikaa kukin omaohjaaja kokee tarvitsevansa omaohjaajatyön suunnitteluun/ valmistautumiseen viikoittain nuorta kohti. Seitsemästä vastaajasta kolme oli sitä mieltä, ettei tarvitse tähän aikaa

yhtään. Kolme kuvasi 1-2h viikossa olevan sopiva aika ja yksi koki tarvitse-
vansa 2-3h viikoittain. Päätelmänä voi siis pitää neljän seitsemästä tarvitsevan
(ja toivottavasti myös käyttävän) noin 2h viikoittain aikaa nuorta kohti omaoh-
jaajatyön valmisteluun ja suunnitteluun. Nuoren kanssa vietettyä omaohjaaja-
aikaa nuorta kohti seitsemästä vastaajasta yksi koki olevan riittävästi 1-2h.
Kaksi koki sopivan ajan olevan 2-3h ja kaksi 3-4h. Lisäksi yksi vastasi avoi-
meen vaihtoehtoon, ettei koe olevan ylärajaa mikä on sopiva aika ja yksi koki
tuntimäärällisen arvioinnin vieraaksi.

On huomionarvoista, että mikäli omaohjaaja käyttäisi omaohjaajatyön suunnit-
teluun esimerkiksi 2h viikossa ja itse omaohjaajatyöhön nuoren kanssa esi-
merkiksi 4h viikossa nuorta kohti, on tässä kuitenkin tehty töitä vasta 6h yh-
teensä. Mikäli työntekijällä on kaksi omaohjattavaa, olisi tämä aika laskennalli-
sesti 12h. Viikoittainen työaika on kuitenkin 37,5h joten on mielestäni pohdin-
nan arvoista mihin loppu työaika menee. Ratkaisuna voisi olla työaikaseu-
ranta, johon jokainen työntekijä merkkää tuntikohtaisesti missä työtehtävässä
oli kiinni esimerkiksi klo 10-11 välisen ajan. Lisänä voisi toimia värikoodit: vih-
reä omaohjaajatyö, punainen täysin ilman nuoria tehtävä työ, esimerkiksi ruo-
kakuorman haku, keltainen muiden kuin oman nuoren kanssa tehty työ. Mene-
telmä konkretisoisi ja visualisoisi kunkin työntekijän kohdalla, mihin aika työ-
päivissä kuluu ja tämän tiedon varassa voisi tehdä kehitystoimia tilanteen pa-
rantamiseksi.

On mielestäni myös relevanttia kysyä voiko omaohjaajatyö olla kattavaa ja
suunnitelmallista, mikäli sen valmisteluun ja suunnitteluun ei käytä lainkaan ai-
kaa. Myös tehdyn työn laatua ja yhdenvertaisuutta voi tältä pohjalta kyseen-
alaistaa, kun lähes puolet omaohjaajista ei käytä suunnitteluun yhtään aikaa ja
loput keskimäärin 2h-4h viikossa. Luonnollisesti tiedämme ajan olevan kuiten-
kin vain yksi mittareista, merkittävää on myös sisältö, kohtaaminen joka tuon
ajan aikana tapahtuu.

Omaohjaajuus ja ylipäättään ohjaajuus lastensuojelulaitoksessa on ammatti-
maisesti toteutettavaa kasvatustyötä, jossa ajattelen olevan tavoitteena ikään
kuin kiriä kiinni heikon tai jopa olemattoman vanhemmuuden jättämiä aukkoja
turvallisuuden tunteessa, elämönhallintataidoissa ja esimerkiksi tunnetai-
doissa ja itsensä ymmärtämisessä. Täten koen tärkeänä kehityskohtana, että

taitavasti muodostettua korjaavaa kiintymyssuhdetta hyödynnetään kokonaisvaltaisesti kasvatustyössä siten, että jokaiselle lastenkodissa asuvalle nuorelle opetetaan laadukkaan elämän kannalta tärkeät taidot suunnitelmallisesti.

Pohdin, että omaohjaaja voisi olla eräänlainen tiiminvetäjä, jolla on hyödynnettävissä lastenkodissa työskentelevien aikuisten vahvuuksia. Esimerkiksi neuropsykiatrisia häiriöitä omaavalle nuorelle on tärkeää lisätä ymmärrystä itsestä, luoda uskoa siihen, että hän kykenee ja harjoitella keinoja oman toiminnan ohjaamiseen. Tällaisessa tilanteessa omaohjaaja sopii nepsy-valmentajakoulutuksen käyneen ohjaajan kanssa pääsisikö oma nuori valmennukseen. Seksuaalikasvatukseen liittyvissä asioissa puolestaan voi hyödyntää seksuaaliterapeuttikoulutuksen käynyttä ohjaajaa ja niin edelleen. Omaohjaajan vastuulla on, että nuori saa kattavasti eväitä elämään. Kaikkea omaohjaaja ei voi itse hoitaa, tällöin tulee delegoida muille ohjaajille, joilla on sopiva koulutus ja/tai hyvä yhteys kyseiseen nuoreen.

Omaohjaajatyön näkökulmasta myös työvuorojärjestelyn on huomionarvoinen. On totta, että nuoren kanssa työskentelyyn tulee pitkiä taukoja. Toisaalta on huomionarvoista työvuorojärjestelyn lisäävän työntekijöiden työtyytyväisyyttä, tämä on todettu työtyytyväisyyskyselyissä useaan kertaan. Työvuorojärjestely on yhdessä sovittu. Mikäli työvuoroja lyhennettäisiin, johtaisi se luonnollisesti siihen, että työntekijät olisivat useampana päivänä viikossa paikalla saatukseen viikkotyöajan täyteen. Toisaalta tämä johtaisi mahdollisesti useampaan irtisanoutumiseen ja yleisesti ottaen työtyytyväisyyden laskemiseen. Irtisanoutuminen johtaa nuoren näkökulmasta jälleen uuteen hylätyksi tulemisen kokemukseen, kun tärkeäksi muodostunut ihmissuhde omaohjattavan kanssa katkeaa yllättäen ilman työstämistä. Lisäksi uusien työntekijöiden rekrytointi on todettu haastavaksi lähimenneisyydessä. Ratkaisuna voisi olla vara-omaohjaajan nostaminen suurempaan rooliin, jolloin nuorella olisi selvemmin kaksi häntä varten olevaa aikuista ja todennäköisesti jompikumpi olisi useammin paikalla kuin nykyisessä mallissa. Tässä haasteeksi nousee jälleen resurssit, sillä jokaisella vara-omaohjaajalla on myös yksi tai kaksi ensisijaista omaohjattavaa. Työpäivät ovat täynnä jo ensisijaisten omaohjattavien ja yleisten kasvatustehtävien vuoksi, joten haasteeksi muodostuu ajan repiminen vara-omaohjattavalle.

LÄHTEET

Alhanen, K. 2014. Vaarantunut suojeluvalta. Tutkimus lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöistä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 24/2014. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-278-2> [viitattu 22.1.2023].

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014.

Heino, T., Hyry, S., Ikäheimo, S., Kuronen, M., Rajala, R. 2016. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. Huosta-hankkeen (2014- 2015) päätulokset. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 3/2016. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-644-5> [viitattu 26.8.2022].

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Jaakola, A.-M. 2020. Lapsen tilanteen arviointi lastensuojelun sosiaalityössä. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Väitöskirja. PDF-dokumentti. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 229. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-3435-2> [viitattu 14.3.2023].

Kiuru, H. 2017. Nuoren kasvua tukeva kohtaaminen ja moniammatillisuuden merkitys. Teoksessa Hoikkala & Kuivakangas (toim.) Kenen nuorisotyö? Yhteisöpedagogiikan kentät ja mahdollisuudet. Humanistinen ammattikorkeakoulu julkaisuja 42. Nuorisotutkimusseura/nuorisotutkimusverkosto julkaisuja 196. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-456-279-9> [viitattu 21.2.2023].

Forsell, M. & Kuoppala, T. Lastensuojelu 2021. Huostaanottojen määrä väheni vuonna 2021. 2022. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tilastoraportti 22/2022. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022060543375> [viitattu 7.9.2022].

Lastensuojelun laatusuositus 2019. 2019. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2019:8. Sosiaali- ja terveysministeriö. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4067-3> [viitattu 20.3.2023].

Leppänen, P. 2020. Lastensuojelun suuri haaste on saada työntekijät jaksaan ja pysymään alalla – työelämäprofessori: "Vaihtuvuus vaarantaa koko systeemin". YLE. WWW-dokumentti. Päivitetty 14.2.2020. Saatavissa: <https://yle.fi/a/3-11208454>. [viitattu 22.1.2023].

Lämsä, A-L. 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä - Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Oulun yliopisto. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/urn:isbn:9789514290213>. [viitattu 8.3.2023].

Petreljus, P. & Eriksson, P. (toim.) 2018. Uudistuva lastensuojelu - kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 32/2018. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-208-6> [viitattu 16.2.2023].

Sinkkonen, J. 2004. Kiintymyssuhdeteoria – tutkimuslöydöksistä käytännön sovelluksiin. *Duodecimlehti* 15, 1866-73. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.terveyskirjasto.fi/xmedia/duo/duo94437.pdf> [viitattu 8.3.2023].

Sinkkonen, J. & Tervonen- Arnkil K. (toim.) 2015. Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Duodecim.

Sinkkonen, J. 2018. Kiintymyssuhteet elämänkaaressa. Helsinki: Duodecim.

Timonen-Kallio, E., Yliruka, L. & Närhi, P. 2017. Lastensuojelun terapeutin laitoskasvatuksen mallinnus. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 23/2017. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-866-1> [viitattu 8.3.2023].

Valjakka, E. 2016. Vain lakiko lasta suojelee? Turun yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta. Väitöskirja. Turun yliopiston julkaisuja, sarja-ser. C-osa – tom. 420. PDF- dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-6442-0> [viitattu 20.2.2023].

Hyvä omaohjaaja

1. Olen perehtynyt tietosuojaselosteeseen jonka opinnäytetyön tekijä Pasi Harmoinen esitteli ja ymmärtänyt mistä on kysymys *

Kyllä

Seuraava

Hyvä omaohjaaja

2. Minkälainen on mielestäsi hyvä omaohjaaja? Klikkaa rasti niihin ruutuihin, jotka kuvaavat mielestäsi hyvää omaohjaajaa. *

- Näkee vaivaa sinun asioidesi edistämiseksi
- Kiireetön
- Huumorintajuinen
- Heittäytyy mukaan nuoren ideoihin
- On oma itsensä
- Luova
- Turvallinen
- Avoin
- Rehellinen
- Kiinnostunut sinun asioistasi
- Rento
- Empaattinen
- Osaa kertoa asiat ymmärrettävästi
- Pitää tiukkaa kuria
- Rauhallinen
- Luotettava
- Idearikas
- Muu, mikä

Edellinen

Seuraava

Hyvä omaohjaaja

3. Kerro mitä omaohjaajan tehtäviin mielestäsi kuuluu? *

Edellinen

Seuraava

Hyvä omaohjaaja

4. Yksi omaohjaajan tärkeimmistä tehtävistä on olla sinulle turvallinen aikuinen.

Millainen aikuinen on mielestäsi turvallinen? *

Edellinen

Seuraava

Hyvä omaohjaaja

5. Mikä on mielestäsi tärkein asia, jonka omaohjaaja tekee joka kerta ollessaan työvuorossa? *

Edellinen

Seuraava

Hyvä omaohjaaja

6. Kuinka paljon omaohjaaja-aikaa haluaisit viikossa? *

En yhtään

1-2 tuntia

2-3 tuntia

3-4 tuntia

4-5 tuntia

5-6 tuntia

Muu, kuinka monta tuntia:

Edellinen

Seuraava

Hyvä omaohjaaja

7. Millaisia asioita on mielestäsi mukava tehdä omaohjaajan kanssa? *

Jutteleminen

Pelaaminen

Ulkoileminen

Lastenkodin ulkopuolinen tekeminen, mikä:

Kouluhommien tekeminen yhdessä

Muu, mikä:

Edellinen

Seuraava

Hyvä omaohjaaja

8. VÄITE:

Lastenkodissa omaohjaajasi näkee vaivaa edistääkseen asioitasi

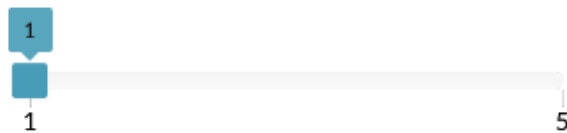
1= ei lainkaan

2= vähän

3= vaihtelevasti

4= paljon

5= erittäin paljon *

Edellinen

Seuraava

Hyvä omaohjaaja

9. VÄITE:

Lastenkodin omaohjaaja on sinulle turvallinen aikuinen

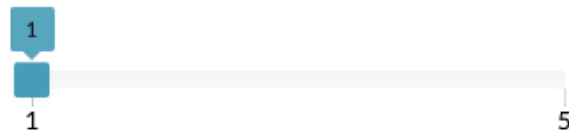
1= ei lainkaan

2= vähän

3= vaihtelevasti

4= turvallinen

5= erittäin turvallinen *

Edellinen

Seuraava

Hyvä omaohjaaja

10. VÄITE:

Lastenkodissa omaohjaaja kysyy ja kuuntelee mielipidettäni ja ajatuksiani

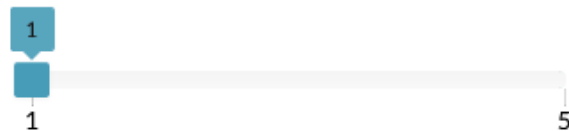
1= ei lainkaan,

2= harvoin

3= melko usein

4= usein

5= aina *

Edellinen

Seuraava

Hyvä omaohjaaja

11. VÄITE:

Lastenkodin omaohjaaja on saatavilla kun tarvitset häntä

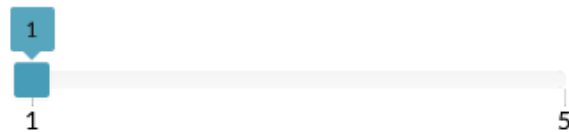
1= ei koskaan

2= harvoin

3= melko usein

4= usein

5= aina *

Edellinen

Seuraava

Hyvä omaohjaaja

12. VÄITE:

Lastenkodissa sinulla on keinoja antaa palautetta omaohjaajatyöstä *

Kyllä

Ei

13. Mitä keinoja palautteen antamiseen omaohjaajatyöstä sinulla on? *

Edellinen

Seuraava

Hyvä omaohjaaja

14. Kerro omin sanoin kokemuksiasi omaohjaajatyöstä lastenkodissa *

Edellinen

Seuraava

Hyvä omaohjaaja

15. Miten kehittäisit omaohjaajatyötä lastenkodissa' *

Edellinen

Seuraava

Hyvä omaohjaaja

16. Vapaa sana:

Olen valmis lähettämään vastaukseni*

Edellinen

Lähetä

Omaohjaajuus

1. Olen perehtynyt tietosuojaselosteeseen, jonka opinnäytetyön tekijä Pasi Harmoinen on laatinut *

Kyllä

Seuraava

Omaohjaajuus

2. Mitkä asiat motivoivat sinua töissä? *

- Palkka
- Teen mielekästä työtä
- Nuorten auttaminen
- Ammatillinen kasvu
- Työkokemuksen kartuttaminen tulevia työpaikkoja varten
- Hyvä työyhteisö
- Muu, mikä

Edellinen

Seuraava

Omaohjaajuus

3. Mitkä ovat mielestäsi omaohjaajan keskeisimmät työtehtävät? *

Edellinen

Seuraava

Omaohjaajuus

4. Mitä omaohjaajatyöllä tavoitellaan? *

Edellinen

Seuraava

Omaohjaajuus

5. Kuinka paljon koet tarvitsevasi aikaa omaohjaajatyön suunnitteluun/ valmistautumiseen viikossa (per nuori)? *

- Ei yhtään
- 1-2 tuntia
- 2-3 tuntia
- 3-4 tuntia
- 4-5 tuntia
- 5-6 tuntia
- Muu, mikä

6. Kuinka paljon nuoren kanssa vietettyä omaohjaaja-aikaa viikossa (per nuori) on mielestäsi riittävästi? *

- Ei yhtään
- 1-2 tuntia
- 2-3 tuntia
- 3-4 tuntia
- 4-5 tuntia
- 5-6 tuntia
- Muu, mikä

Edellinen

Seuraava

Omaohjaajuus

7. Mistä tiedät oletko onnistunut saavuttamaan tavoitteet, joita omaohjaajatyöllä tavoitellaan? *

Edellinen

Seuraava

Omaohjaajuus

8. Mitkä asiat työpaikalla tukevat omaohjaajaa saavuttamaan omaohjaajatyön tavoitteet? *

Edellinen

Seuraava

Omaohjaajuus

9. Mitkä asiat työpaikalla vaikeuttavat omaohjaajatyön tavoitteiden saavuttamista? *

Edellinen

Seuraava

Omaohjaajuus

10. Mitkä henkilökohtaiset ominaisuutesi auttavat saavuttamaan omaohjaajatyön tavoitteet? *

Edellinen

Seuraava

Omaohjaajuus

11. Saatko omaohjaajatyöstäsi palautetta omaohjattavaltasi/ omaohjattaviltasi? *

Kyllä

Ei

12. Mikäli saat palautetta, minkälaista palautetta saat?

Edellinen

Seuraava

Omaohjaajuus

13. Omaohjattavilla on lastenkodissa kanavia saada äänensä kuuluviin omaohjaajatyöhön liittyen: *

Ei

Kyllä, mitä kanavia

Edellinen

Seuraava

Omaohjaajuus

14. Miten kehittäisit keinoja saada omaohjattavien ääni paremmin kuuluvaksi omaohjaajatyöskentelyyn liittyen? *

Edellinen

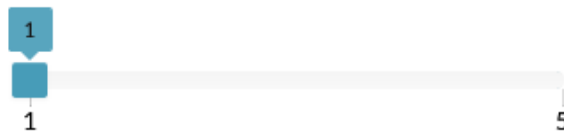
Seuraava

Omaohjaajuus

15. VÄITE:

Omaohjaajana näen vaivaa edistääkseeni oman nuoreni asioita

1= ei lainkaan, 5= erittäin paljon *

Edellinen

Seuraava

Omaohjaajuus

16. VÄITE:

Omaohjaajana koen olevani omalle nuorelleni turvallinen aikuinen

1= ei lainkaan, 5= erittäin turvallinen *

Edellinen

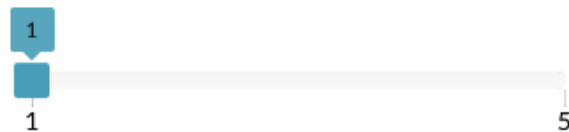
Seuraava

Omaohjaajuus

17. VÄITE:

Omaohjaajana kysyn ja kuuntelen oman nuoreni mielipidettä ja ajatuksia ottaen ne huomioon työskentelyssä

1= ei lainkaan, 5= aina *

Edellinen

Seuraava

Omaohjaajuus

18. VÄITE:

Omaohjaajana olen oman nuoreni saatavilla kun hän tarvitsee minua
1= ei koskaan, 5= aina *

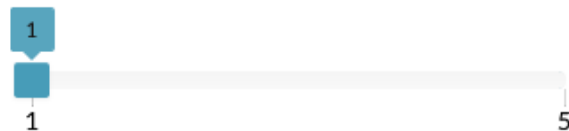
Edellinen

Seuraava

Omaohjaajuus

19. VÄITE:

Kasvatusvastaava ymmärtää omaohjaajatyöhön liittyvät haasteet?
1= ei lainkaan, 5= erittäin hyvin *

Edellinen

Seuraava

Omaohjaajuus

20. Omaohjaajana olen valmis perehtymään ja mukautumaan oman nuoreni yksilöllisiin tarpeisiin nuoren mielenkiinnon kohteiden, kuten harrastusten osalta *

Ei

Kyllä, miten näkyy käytännössä:

Edellinen

Seuraava

Omaohjaajuus

21. Omaohjaajana olen valmis perehtymään ja mukautumaan oman nuoreni tarpeisiin nuoren yksilöllisen hoidon osalta *

Ei

Kyllä, miten tämä näkyy käytännössä:

Edellinen

Seuraava

Omaohjaajuus

22. Omaohjaajana olen valmis perehtymään ja mukautumaan oman nuoreni tarpeisiin nuoren kasvatuksessa huomioonotettavien yksilöllisten tarpeiden osalta *

Ei

Kyllä, miten tämä näkyy käytännössä:

Edellinen

Seuraava

Omaohjaajuus

23. Miten kehittäisit itseäsi omaohjaajana? *

Edellinen

Seuraava

Omaohjaajuus

24. Mikä olisi mielekkäin tapa kehittää itseäsi omaohjaajana? *

- Viralliset koulutukset, joista saa todistuksen suorituksesta
- Lukemalla itseohjautuen ammattikirjallisuutta
- Mentoriyöskentelyllä
- Lisäämällä reflektion määrää omaohjaajatyöhön liittyen
- En mitenkään
- Muu, mikä

Edellinen

Seuraava

Omaohjaajuus

25. Miten kehittäisit työpaikkaan liittyviä asioita helpottaaksesi omaohjaajatyön tavoitteiden saavuttamista? *

Edellinen

Lähetä